

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2020

Kateřina Lukešová

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Poezie Ivana Blatného v kritické recepci a v literárněhistorických interpretacích

Bakalářská práce

2020

Kateřina Lukešová

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 12. 08. 2020

Kateřina Lukešová

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce panu PhDr. Ivo Říhovi, Ph.D. za odborné vedení, podněty a cenné rady, které mi poskytl při vypracování této práce. Děkuji svým rodičům a přátelům za velkou podporu a trpělivost během celého studia.

„Každý okamžik je hoden básně“

(Ivan Blatný, *Tento večer*, 1945)

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na obraz děl Ivana Blatného v literárněhistorických přístupech a kritickou recepci básnickovy poezie ve čtyřicátých letech a po roce 1989. První část vymezuje literární osobnosti v Brně ve dvacátém století. Následně představuje básníkův život a jeho tvorbu. Druhá část se zabývá literární historií v druhé polovině dvacátého století. Poté zkoumá obraz děl Ivana Blatného v českých literárněhistorických přístupech. Třetí část vymezuje pojem literární kritika a vývoj literární kritiky v době básníkova působení. Čtvrtá, stěžejní část analyzuje kritické ohlasy Blatného poezie ve čtyřicátých letech a po roce 1989. Je rozdělena podle básnických sbírek. V závěru bakalářská práce popisuje a shrnuje, jak se kritická recepce poezie Ivana Blatného vyvíjela.

KLÍČOVÁ SLOVA

Ivan Blatný, básník, česká literární kritika, česká literární historie, kritická recepce, poezie, Skupina 42

TITLE

Ivan Blatný's poetry within Czech critical reception and literary historical interpretations

ABSTRACT

The Bachelor's thesis focuses on the analysis of works by Ivan Blatný in literary historical approaches and the critical reception of the poet's poetry in the 1940's and after 1989. The first part specifies literary personalities in Brno in the twentieth century. Next, it presents the poet's life and his work. The second part deals with the literary history in the second half of the twentieth century. Then, it analyzes the work of Ivan Blatný within the Czech literary historical context. The third part specifies the concept literary criticism and the development of the literary criticism during the poet's active years. The fourth and crucial part analyzes the critical reception of Blatný's poetry in the 1940's and after 1989. It is divided according to poetry collections. The last part of the thesis describes and summarizes the developments of Ivan Blatný's poetry critical reception.

KEYWORDS

Ivan Blatný, poet, Czech literary criticism, Czech literary history, critical reception, poetry, Group 42

OBSAH

ÚVOD	1
1 LITERÁRNÍ BRNO 20. STOLETÍ	3
1.1 Ivan Blatný	6
2 OBRAZ DÍLA IVANA BLATNÉHO V LITERÁRNĚHISTORICKÝCH PŘÍSTUPECH	10
2.1 Obraz díla Ivana Blatného před okupací	12
2.2 Obraz díla Ivana Blatného během války a po válce	12
2.3 Obraz exilové tvorby Ivana Blatného	16
3 LITERÁRNÍ KRITIKA	19
3.1 Literární kritika v době působení Ivana Blatného	21
4 KRITICKÁ RECEPCE POEZIE IVANA BLATNÉHO	24
4.1 Kritická recepce čtyřicátých let do roku 1948	24
4.1.1 Paní Jitřenka.....	24
4.1.2 Melancholické procházky	25
4.1.3 Tento večer	26
4.1.4 Hledání přítomného času	30
4.2 Kritická recepce po roce 1989.....	33
4.2.1 Stará bydliště.....	33
4.2.2 Pomocná škola Bixley	35
4.2.3 Fragментy a jiné verše z pozůstalosti	38
4.2.4 Jde pražské dítě domů z bia	42
ZÁVĚR	47
POUŽITÁ LITERATURA	52
PŘÍLOHY	57
SUMMARY	59

ÚVOD

„Všemi milovaný, všemi zatracený. Zakázaný, opuštěný, šílený. Jeden z největších talentů české poezie umírá sám v cizí zemi, ale skrze své verše se nakonec vrací tam, kde už smí být básnickým prorokem...“¹ Takhle končí prolog knihy *Básník: Román o Ivanu Blatném*, jejímž autorem je básník, prozaik a nakladatel Martin Reiner. Hned v úvodu zmiňují právě tato dvě jména, která spojuje nejen poezie, ale i jejich rodné město Brno. Město, s kterým se setkáváme v Blatného básních nejčastěji.

V bakalářské práci budeme zkoumat díla Ivana Blatného v českých literárněvědných přístupech. Budeme analyzovat kritickou recepci básnickovy poezie ve čtyřicátých letech a poté až po roce 1989. Blatný v roce 1948 emigroval, a proto průzkum samizdatových kritik není v našem bádání. Přesto se do dvou samizdatových kritik z šedesátých a osmdesátých let ohlédneme.

Než se začneme zabývat samotným Blatným a jeho tvorbou, měli bychom se podívat na počátky literatury v Brně ve dvacátém století. Kdo všechno ve dvacátém století Brno proslavil svými uměleckými díly a Brno si je díky nim pamatuje? Představíme si hlavně Literární skupinu, ve které působil Blatného tatínek Lev Blatný. S Literární skupinou je spojen i vznik časopisu *Host*. Zde budeme vycházet převážně z paměti Čestmíra Jeřábka. Zmínujeme zde i slavné moravské prozaiky ale více se jimi nezabýváme, jelikož se přece jenom v práci věnujeme především poezii. Hned v následující části si představíme básníkův život a jeho tvorbu. Přiblížíme si Blatného básnické sbírky. Jak se Blatný k poezii dostal a kdo se zasloužil o to, aby v ní v exilu pokračoval? V textu o Blatného životě vycházíme hlavně ze dvou knih od Martina Reiner a Jana Šmardy.

Abychom mohli zkoumat básnickovu tvorbu, je důležité se podívat do literární historie, ve které básník působil. Ukážeme si, jak se kultura za doby nacismu a komunismu proměňovala, jak se samotná literatura v Československu rozčleňovala a také nahlédneme, jak vypadala exilová literatura. V další části prozkoumáme pár literárněhistorických publikací a zjistíme, kam literární historici samotného Blatného a jeho díla zařazují, anebo naopak o něm vůbec nepíší. Kapitola je rozdělena do třech období, ve kterých Blatný působil: před okupací; za okupace a po válce; a exilová tvorba. Samozřejmě již víme, že je spojován především se Skupinou 42, ale vzpomenou si literární historici na Blatného v jiném směru nebo době?

¹ REINER, Martin. *Básník: román o Ivanu Blatném*. Praha: Torst, 2014, s. 11–12.

Literární kritika je v naší práci velmi důležitá. Proto, abychom s ní mohli pracovat, musíme si nejdříve samotný pojem definovat. Za pomoci odborných publikací od předních představitelů literární kritiky (F.X Šalda, Václav Černý a Arne Novák atd.) se budeme snažit vymezit vlastní chápání kritiky. Poté se v kritické recepci zaměříme na to, zda jsou naše kritiky objektivní či subjektivní a jaké typy kritik se píšou nejčastěji. Následně nastíníme vývoj literární kritiky v době Blatného působení. Ukážeme si, jak se literární kritika proměňovala během druhé poloviny dvacátého století. Uvedeme si, jaké literární časopisy mohly vycházet a jaké naopak byly zakázané. Na závěr si představíme exilovou literární kritiku a její představitele.

Po úvodním vymezení autorovy doby a pojmu literární kritiky přejedeme na čtvrtou kapitolu: Kritická recepcie poezie Ivana Blatného. Nejdříve se zaměříme na kritické ohlasy básnických sbírek ve čtyřicátých letech. Kapitola je rozdělena podle chronologicky vydaných básnických sbírek, které si jednotlivě analyzujeme. Podíváme se na řadu literárních kritik a budeme zkoumat, na jaké literární aspekty se literární kritici v poezii Ivana Blatného nejvíce zaměřovali a jak interpretovali básnickovy sbírky. Totožně budeme zkoumat básnickova díla po roce 1989. Budeme zkoumat především exilovou tvorbu a dvě následující sbírky, které uspořádali editoři po básnickově smrti.

V závěru shrneme vývoj kritické recepcie z probádaného materiálu a co jsme díky analýze zjistili. Jaký aspekt z děl Ivana Blatného kritiky nejvíce zajímal? Byl Blatný opravdu blázen a měla jeho diagnóza vliv na psaní poezie? Proměňoval se pohled na dílo Ivana Blatného v čase? Také si ukážeme, jak vypadala literární kritika ve čtyřicátých letech a po roce 1989.

1 LITERÁRNÍ BRNO 20. STOLETÍ

Brno má zvláštní osud. V myslích lidí je stále druhé – bylo druhým největším městem Československa, druhým největším městem České republiky; ale málokdo chce být pořád druhý. A tak významní brněnští rodáci, lidé s mimořádným talentem či ojedinělým vzděláním, vědci, politikové i umělci své rodné město velmi často opouštějí a ve snaze dosáhnout úspěchu se stěhují jinam, především do hlavního města, protože se v něm soustřeďují moc, peníze a příležitosti. A přece tomu tak nebývalo vždy. Naše dějiny ukazují, že i Brno dávalo šanci schopným a tvořivým lidem a také jim dalo prostor pro uplatnění do té míry, že zůstat doma a pracovat zde neznamenal automaticky zaostávat za těmi nejlepšími. Až do roku 1918 (a svým způsobem vlastně až do roku 1948) bylo Brno první na Moravě, bylo hlavním městem Markrabství moravského, sídlil zde zemský sněm. Spousta významných osobností v Brně vytvořila svá špičková díla.² Brno se může pyšnit známými osobnostmi, které mají v naší zemi velký význam. Mezi nejznámější autory patřili a dodnes patří Vítězslav Nezval, František Halas, Jan Skácel, Milan Kundera a Bohumil Hrabal.

Mezi roky 1905 a 1910 přijeli postupně na Moravu, do Brna, čtyři rodáci z Čech: Stanislav K. Neumann, Rudolf Těsnohlídek, Jiří Mahen a František Gellner. Čtyři básníci, jimž město Brno nezanechalo vzpomínky jen v jejich dílech, ale i na duši. A duše Brna, jeho dužina, by bez nich byla jalová. Po válce, ještě ve vlnobití proletářské poezie, novinařil v Brně Jaroslav Seifert.³ Na počátku dvacátých let vznikla dvě avantgardní umělecká sdružení, Literární skupina a Devětsil. Literární skupina působící v Brně sjednotila společný zájem několika spisovatelů, kteří v roce 1921 v kavárně Slávii založili vlastní literární kroužek. Skupina neměla v době svého vzniku vyhraněný ideový a umělecký program. Čestmír Jeřábek cituje ve své vzpomínkové knize Götzův článek ze Socialistické budoucnosti, v němž je charakterizována skupina jako vzájemný vztah „samostatných individualit“, které chtějí usměrňovat svůj vývoj a probíjet se „vždy hlouběji do nových obsahů dobových“. I ve stanovách se psalo, že účelem spolku je:

1. šířit zájem o literární dění na Moravě, zvláště o mladé literární proudy,
2. podávat dobrozdání o uměleckých a kulturních záležitostech,

² KUNDERA, Ludvík a Alena MIZEROVÁ. *Duše Brna 2.*, Brno: Vutium ve spolupráci s Brněnským centrem evropských studií, 2006, s. 67.

³ Tamtéž: s. 106.

3. dbát o hmotné zájmy spisovatelů, zejména moravských.⁴

V únoru 1921 napsal Bartoš Vlček dopis, ve kterém se zmiňuje o založení literárního časopisu, který by vydávala Literární skupina. Návrhů na to, jak se bude časopis jmenovat, byla spousta. Vlček byl pro návrh *Vzplanutí* podle Chaloupkovy sbírky, Wolker byl pro *Úrodu*. Nakonec Jiří Wolker prohlásil *Host* podle jeho tehdejší básnické sbírky *Host do domu* a celá skupina souhlasila. Když se ve Slávii zakládala skupina, její název *Literární skupina* byl jen dočasný. Jiří Wolker chtěl, aby se spolek ustanovil s názvem *Lípa*. Bohužel to neprošlo, a tak oficiálním názvem zůstala *Literární skupina*. Spolek spojil autory, jako byli Čestmír Jeřábek, Lev Blatný, František Götz, Josef Chaloupka, Dalibor Chalupa, Bohuš Stejskal spolu s básníky Bartošem Vlčkem a Jiřím Wolkerem.⁵ První číslo časopisu *Host* vyšlo 15. října 1921. Tvorba členů, jak se projevila v prvním ročníku *Hosta*, vyjádřila změny života, které byly založené na humanisticko-křesťanském chápání socialismu. Jejich tvorba byla na prvním místě věcí citu, krásných a často naivních snů a iluzí, které pramenily z poválečné touhy po klidu a štěstí. Z této tvorby vyplynul nakonec i program, kterým se Literární skupina přihlásila k expresionismu. Bohužel, s tímhle ale nesouhlasil Jiří Wolker, a tak ze skupiny odešel a kritizoval idylické a iluzivní rysy jejího programu.⁶

Literární skupina aktivně působila až do roku 1930. Čestmír Jeřábek se o zániku spolku ve svých pamětech moc nezmiňuje, jen dodává, že v roce 1929 vystoupil František Götz a A. M. Píša. Během dalšího roku umírá Josef Chaloupka a Lev Blatný. Po smrti Blatného Jeřábek uvádí „Co zbývalo ze ‚Skupiny‘? Vlastně už pouhé jméno, vzpomínka na minulost. Tak jako naplnil osud ‚Hosta‘, dovršila svou míru času i ona... My zbylí jsme potom měli vést svůj další zápas každý po svém.“⁷

Jméno Blatný ale neupadá v zapomnění. Po roce 1939 se mladá generace umění rozčleňovala do skupin, které společně spojovala stejná poetika. Nebyly to pouze skupiny literární, ale působili zde i výtvarníci nebo sochaři. Budoucí Skupina 42 a Skupina Ra byly pražsko-brněnské a jejich přátelství se navzájem prolínala. Ve Skupině 42 působil brněnský rodák Ivan Blatný a později se připojil i Josef Kainar.⁸

⁴ JELÍNEK, Antonín, Předmluva in JEŘÁBEK, Čestmír. *V paměti a v srdci: životní vzpomínky*. Brno: Krajské nakladatelství, 1961, s. 12.

⁵ JEŘÁBEK, Čestmír. *V paměti a v srdci: životní vzpomínky*. Brno: Krajské nakladatelství, 1961, s. 76–77.

⁶ JELÍNEK, Antonín, Předmluva in JEŘÁBEK, Čestmír. *V paměti a v srdci: životní vzpomínky*. Brno: Krajské nakladatelství, 1961, s. 14.

⁷ JEŘÁBEK, Čestmír. *V paměti a v srdci: životní vzpomínky*. Brno: Krajské nakladatelství, 1961, s. 125.

⁸ KUNDERA, Ludvík a Alena MIZEROVÁ. *Duše Brna 2.*, Brno: Vutium ve spolupráci s Brněnským centrem evropských studií, 2006, s. 107.

Zapomínat bychom neměli ani na dva úspěšné brněnské básníky, kteří působili mimo skupiny. Oldřich Mikulášek narozen v Přerově a Jan Skácel narozen ve Vnorovech. Oba autoři ve své poezii tíhnou k přírodní tematice, a to konkrétně k moravským oblastem.

Oldřich Mikulášek od roku 1937 pobýval v Brně až do své smrti. Literárně činným se stal ve třicátých letech. Zprvopočátku Mikuláškovu poetiku ovlivňovala tvorba Skupiny 42, hlavně ve dvou vydaných sbírkách *Podle plotu* (1946), kde se objevuje motiv města Brna a sbírka *Pulsy* (1947), která se vyznačuje životní každodenností. Jeho další nejznámější sbírkou jsou *Ortely a milosti* (1958), které vyvolaly značný ohlas pro svou tehdy neobvyklou důslednost při vyjevování rozporů lidského nitra i lidského společenství. Mikulášek byl také známý jako publicista. Po válce publikoval v *Rovnosti*, *Svobodných novinách*, *Československém rozhlasu* a v *Hostu do domu*.⁹

Jan Skácel a jeho psaní poezie začalo v okamžiku, kdy neměl na cigarety a rozhodl se hodit svou básničku s názvem *Nálet* do schránky *Rovnosti*. Poté do Skácelova života vstoupil Oldřich Mikulášek a přemluvil ho k psaní dalších básní. Skácel tak přijal práci redaktora v *Rovnosti*. V roce 1963 byl zvolen šéfredaktorem časopisu *Host do domu*.¹⁰ Skácelova poezie je silně spjatá s venkovským domovem a dětstvím. Člověk prostupuje do přírodní krajiny a krajina sama je součástí člověka. Nejvýraznější básnickou sbírkou se v šedesátých letech stala *Smuténka* (1970), v níž nacházíme nové motivy – bolest a smrt. Jan Skácel psal také poezii pro děti, i když sám nikdy žádné neměl. Je také autorem prózy *Jedenáctý bílý kůň* (1964).¹¹

Brno na své literáty nezapomíná. Díky Jiřímu Trávnickovi a Michalu Fránkovi, kteří společně založili projekt *Brno poetické*, dnes můžeme najít spousty různých veršů po celém Brně, a to nejen palety veršů, ale i jiná umělecká díla. Například v parku pod Špilberkem stojí Skácelova tvář z ocelových trubek s vyrytými tématy básnickovy poezie. Na náměstí Svobody najdeme dvě Skácelovy kašny s jeho verši. Všichni umělci, co v Brně žili nebo sem alespoň jednou zavítali, zde zanechali svůj odkaz, ať už v jakékoli podobě.

⁹ HRUŠKA, Petr. Oldřich Mikulášek. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. ÚČL AV ČR, 2006–2008, 6. 11. 2006 [cit.2020-04-09]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1076&hl=mikul%C3%A1%C5%A1ek>

¹⁰ KOŽMÍN, Zdeněk. *Skácel*. Brno: Jota, 2006, s. 30–36.

¹¹ LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátku k dnešku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 758–788.

1.1 Ivan Blatný

Dříve než se pustíme do bádání v literárněhistorických přístupech a samotné kritické recepci, měli bychom Ivana Blatného krátce představit. Budeme vycházet pouze ze dvou publikací. První je kniha od Jana Šmardy *Ivan Blatný v mých vzpomínkách* (2013) a druhá kniha je od Martina Reiner *Básník. Román o Ivanu Blatném* (2014). Jan Šmarda byl bratranec Blatného a vychází pouze ze svých vzpomínek. Martin Reiner se básníkovým životem zabýval necelých třicet let. Kniha je beletristické dílo. Autor sám v autorské poznámce uvádí, že kniha je přes devadesát procent složena z faktů. Český rozhlas vydal v roce 2014 rozhovor s Martinem Reinerem. Zde vysvětluje, proč je kniha psaná jako román. V roce 1969 měl Jan Márius Tomeš (Blatného přítel) připravenou monografii o Blatném, kterou později také vydal. Bohužel monografie popisuje Blatného život pouze před emigrací. Z tohoto důvodu Reiner nechtěl znovu psát monografii. Rozhodl se tedy napsat knihu ve stylu románu, který je založený na faktech. K fabulaci v knize dochází pouze „v místech, v můstcích, po kterých text uháněl dál.“¹²

V Brně dne 21. prosince 1919 se Lvu Blatnému a Zdeně Klíčnickové narodil syn Ivan Blatný. Již od dětství byl obklopen literáty z Literární skupiny, kteří se scházeli u Blatných doma. Není divu, že po svém otci zdědil literární talent. Svou první báseň *Jaro* (1926) napsal v šesti letech. Ovládal i mnoho cizích jazyků, protože se svou maminkou hodně cestovali. V Lotyšsku na dovolené se naučil němčině. Zde začaly také jeho první pokusy o překlad básně. Šlo o romantickou lyrickou báseň od L. Uhlanda Einkehr kterou Blatný nadepsal *Hostem* (1930). Na gymnáziu v lednu 1931 zakládá časopis *Trampoty primánků*, který nepravidelně vychází až do roku 1933. Blatný zde publikuje své básně i prózy. Blatného nejranější básnické texty měly dvě polohy: čistá lyrika a ironická, nadsazující groteska.¹³

Lev Blatný byl velmi významný autor dramát, próz a činitel brněnské kultury. Jeho profesní postavení a zapojení do literárního světa vzbuzovalo obecný respekt u brněnského obyvatelstva. Ivan Blatný se tak stal automaticky jeho následovníkem, zvláště když se u něj literární nadání objevovalo už od raného věku. Na konci třicátých let se setkával s básníky, jako byli František Halas, Jiří Orten, Kamil Bednář, Josef Kainar a další. Blatný byl velkým oblíbencem Vítězslava Nezvala. Ten ho nazýval „českým Rimbaudem“.¹⁴

¹² SOUKUPOVÁ, Hana. Martin Reiner napsal strhující příběh tragického básníka Ivana Blatného. In: *Český rozhlas* [online] 30.června 2014 [cit.2020–7–5]. Dostupné z: <https://budejovice.rozhlas.cz/martin-reiner-napsal-strhujici-pribeh-tragickeho-basnika-ivana-blatneho-7054756>.

¹³ ŠMARDA, Jan. *Ivan Blatný v mých vzpomínkách*. Praha: Galén, 2013, s. 9–28.

¹⁴ Tamtéž, s. 30.

Ve čtyřicátých letech vyšla Blatnému první sbírka *Paní Jitřenka* (1940). Jeho prvotina byla věnována herečce Miladě Matysové, která byla tehdy jeho velkou láskou a inspirovala ho k milostným veršům.¹⁵

Blatný v roce 1941 vydává svou druhou básnickou sbírku *Melancholické procházky*. Kniha se ale měla jmenovat *Brněnské elegie*. Nakladatelství Blatnému doporučilo, aby svou sbírku přejmenoval, jelikož původní název nevyhovoval tehdejšímu režimu.¹⁶ Téhož roku si Ivan Blatný začal psát s Jindřichem Chalupěckým. Jejich korespondence přiměla Blatného ke změně jeho poetiky – od mélické k civilistní. Jindřich Chalupěcký byl teoretikem a zakladatelem Skupiny 42, ke které se Ivan Blatný téhož roku připojil.¹⁷

Po válce vychází další sbírka *Tento večer* (1945). Liší se od prvních dvou sbírek. Vyhovuje požadavkům Chalupěckého, aby se sbírka hodila ke Skupině 42. Velký vliv na Blatného básně měl Josef Kainar. Blatný si uvědomuje, že už dospěl a musí opustit své romantické já.¹⁸ Napsal také dvě básnické sbírky pro děti: *Na kopané* (1946) a *Jedna, dvě, tři, čtyři, pět* (1947). Poslední básnická sbírka, která v Československu vyšla, bylo *Hledání přítomného času* (1947).¹⁹

V roce 1948 byla delegace Syndikátu českých spisovatelů pozvána do Londýna ke spolupráci s britskou spisovatelskou obcí. Ivan Blatný se po příletu od delegace odpojil a požádal o politický azyl. Dne 31. března oznámil v londýnském vysílání rozhlasu BBC, že se do Československa nevrátí. Nesouhlasil s tehdeším režimem jako většina exilových autorů. Když se to dozvěděli jeho přátelé, začali ho v československém tisku odsuzovat (J. Chalupěcký, J. Kainar, J. Kolář). Pro českou literaturu přestal existovat. Uplynulo šest měsíců a Československý rozhlas ohlásil, že Blatný v Londýně zemřel. Byla to samozřejmě lež. Díky této zprávě začal Ivana vyhledávat jeho bratranec Jan Šmarda. Poprvé se setkali v roce 1969 v rezidenčním pečovatelském domu v Ipswichi. Blatný se od roku 1948 potýkal s paranoidní schizofrenií. Šmardovy návštěvy Blatného motivovaly psát znovu poezii. Své verše posílal Šmardovi a byly zároveň jádrem jeho následující sbírky *Stará bydlíště* (1979).²⁰

V roce 1977 byl Blatný přestěhován do St.Clement's Hospital, kde se seznámil s Frances Meachamovou, která zde pracovala. Československo měla v oblibě a zajistila, aby Blatnému dali stůl a psací stroj. Frances byla Blatného pečovatelkou až do jeho smrti. Veškerou

¹⁵ REINER, Martin. *Básník: román o Ivanu Blatném*. Praha: Torst, 2014, s. 106.

¹⁶ Tamtéž, s. 129.

¹⁷ ŠMARDA, Jan. *Ivan Blatný v mých vzpomínkách*. Praha: Galén, 2013, s. 30.

¹⁸ REINER, Martin. *Básník: román o Ivanu Blatném*. Praha: Torst, 2014, s. 139.

¹⁹ Tamtéž, s. 248.

²⁰ ŠMARDA, Jan. *Ivan Blatný v mých vzpomínkách*. Praha: Galén, 2013, s. 41–58.

Blatného poezii sbírala a posílala Josefu Škvoreckému do Kanady, do nakladatelství *Sixty-Eight Publishers*. Antonín Brousek uspořádal výbor, napsal doslov a na podzim roku 1979 vychází další sbírka *Stará bydliště*.²¹ Jde o sbírku, která přináší zpěvnou lyriku a je v řadě ohledů dojemnou básnickou retrospektivou. Představila „tradičního“ Blatného spíš než jeho avantgardní sklon.²²

Na začátku osmdesátých let začal být v žurnalistice o Blatného velký zájem. Psala mu i spousta příznivců jeho poezie. Nikdy ale neodepsal a po přečtení dopisy zlikvidoval. V dubnu roku 1982 chtěla norská televizní společnost VB natočit o Blatném dokumentární film. Štáb norské televize, vedený Lubou Mauerem, přijel v červenci do Ipswiche natočit svůj film. Když se Mauer s básníkem setkal, po deseti minutách Blatný odešel s tím, že je unavený. Vše se dozvěděla Frances a Blatnému vše vyčetla. Později si svou chybu uvědomil a dokument úspěšně natočili. Premiéru norská televize uvedla 21. prosince 1982.²³

Blatný měl již v roce 1979 za necelé tři týdny napsanou další, poslední sbírku *Pomocná škola Bixley*. Kniha u Škvoreckých vyšla až v roce 1987. Antonín Brousek sem přidal pár veršů z pozdější doby a některé původní básně vypustil. Sbírka předběhla svou dobu. Šlo o způsob poetického záznamu, její humor nebo i fakt, že jde o sbírku přímo nabitou erotickými odkazy a konotacemi.²⁴

V polovině osmdesátých let se musel Blatný přestěhovat do hotelu v Clactonu, aby uvolnil v nemocnici lůžka dalším pacientům. Zpočátku stěhování odmítal, ale nakonec byl velmi spokojený. Frances Blatného dále navštěvovala a pečovala o něj až do jeho smrti. Občas se chodil projít k moři, ale jen proto, aby si mohl koupit cigarety. Neustále psal poezii. Blatný dělal nový surrealismus z nejběžnějších reálií. Začal veršem o Vrehlickém a končil veršem, kdy mu přinesli čaj.²⁵ V průběhu dalších let se začal Blatného stav zhoršovat. Začal ubírat na váze, měl problémy s dýcháním. Byl silný kuřák, vykouřil i čtyřicet až padesát cigaret za den. Bohužel jakoukoli léčbu odmítal. Později podstoupil pár operací. Koncem osmdesátých let se Blatný přestával méně pohybovat. Po mozkové mrtvici směl na procházky pouze na vozíčku. Odmítal návštěvy. Dopisy ani dárky vůbec neotevíral. Zájem měl jen o psaní a cigarety.²⁶

²¹ REINER, Martin. *Básník: román o Ivanu Blatném*. Praha: Torst, 2014, s. 473–486.

²² Tamtéž, s. 518.

²³ ŠMARDÁ, Jan. *Ivan Blatný v mých vzpomínkách*. Praha: Galén, 2013, s. 85–89.

²⁴ REINER, Martin. *Básník: román o Ivanu Blatném*. Praha: Torst, 2014, s. 517–519.

²⁵ Tamtéž, s. 533–537.

²⁶ ŠMARDÁ, Jan. *Ivan Blatný v mých vzpomínkách*. Praha: Galén, 2013, s. 106–115.

Ivan Blatný zemřel v nemocnici v Colchesteru 5. srpna 1990. Pohřeb pak proběhl v krematoriu ve Weeley 16. srpna za přítomnosti Jiřího Koláře, Frances Meachamové, pátera Josefa Pazderky a dalších.²⁷

²⁷ ŠMARDÁ, Jan. *Ivan Blatný v mých vzpomínkách*. Praha: Galén, 2013, s. 123.

2 OBRAZ DÍLA IVANA BLATNÉHO V LITERÁRNĚHISTORICKÝCH PŘÍSTUPECH

Ivan Blatný byl velkým přínosem pro literární kulturu 20. století. Byl členem Skupiny 42 a jedním z nejtalentovanějších exilových básníků. Jarmila Schreiberová přiřazuje Blatného životní osud k Arthurovi Rimbaudovi a jiným prokletým básníkům, označuje ho za „dítě ztracené, dítě zoufalé“²⁸.

Blatný vstoupil do literárního života ve čtyřicátých letech. Neměl moc velké štěstí, jelikož musel publikovat své první sbírky za nacistického režimu. Literární tvorba v době okupace měla velice striktně dané podmínky. Spousta autorů byla uvězněna nebo skončila v koncentračních táborech. Někteří spisovatelé stihli emigrovat do zahraničí. Většina autorů u nás měla zakázáno publikovat. Pokud spisovatelé směli publikovat, jejich díla před vydáním musela projít přísnou cenzurou. I za takových podmínek u nás vyšla významná literární díla. Díla vyšla v období, kdy se nacistický režim tolik nezajímal o českou kulturu.²⁹ V protektorátu vznikl i odboj *Národní revoluční výbor inteligence*, kde působil např. František Halas, Václav Černý a Vladislav Vančura, ten byl nacisty popraven. V době protektorátu přichází rozdělení české literatury do tří větví – domácí veřejné, domácí ilegální a exilové. V době ohrožení národa za okupace se vydávaly knihy, kde se podporovalo národní sebevědomí, posilovalo češtví. Také se velmi často připomínali klasikové, jako byli Karel Hynek Mácha nebo Božena Němcová. Na konci války úplně přestaly vycházet časopisy. Zavírala se muzea, divadla. To už ale přicházel konec nacistického režimu.³⁰

Po válce měla přijít svoboda. Spisovatelé začali opět vydávat knížky, které za protektorátu nemohli vydat. Mnoho umělců se po válce začalo sdružovat do velkých organizací nebo svazků, např. *Sdružení kulturních organizací* nebo *Syndikát českých spisovatelů*. Edvard Beneš, tehdejší prezident, chtěl, aby literatura měla opět svou svobodu a splňovala úlohu ve společnosti, proto po válce pořádal první sjezd českých spisovatelů. Vznikala i soukromá nakladatelství a se Skupinou 42 bylo spjaté nakladatelství *Družstevní práce* a *Dílo*. Hlavní otázkou po válce v kultuře bylo, jestli spíše přilnout k Západu, či Východu.³¹

²⁸ SCHREIBROVÁ, Jarmila. Tváře básníka Ivana Blatného, *Tvar*. 2015, roč. 26, č.1, s. 18.

²⁹ BALAJKA, Bohuš, Emil CHAROUS a Ladislav SOLDÁN. *Přehledné dějiny literatury II*. Praha: Fortuna, 1997, s. 148.

³⁰ LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátku k dnešku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 678–685.

³¹ JANOUŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ. *Dějiny české literatury 1945–1989 II. 1945–1958*. Praha: Academie, 2008, s. 15–22.

V kulturním dění se vše začalo obracet k dobrému. Po roce 1945, kdy se začaly věci pomalu uvolňovat, přišel v únoru 1948 převrat: nástup komunistického režimu. Okamžitě po převratu začaly čistky i v literární sféře. Literatura byla rozdělena na oficiální, zakázanou (exil, samizdat) a autory v tzv. „šedé zóně“. Byly zastaveny a rozpuštěny všechny spolky. Umělecký život byl označován jako stalinismus. Komunistická strana chápala umění jako politickovýchovnou aktivitu, která měla občany přesvědčovat, že jsme na správné cestě. Na Sjezdu národní kultury byl proklamován socialistický realismus jako jediný přístupný umělecký směr. Pokud někdo ze spisovatelů nedodržel zásady socialistického realismu (vše navíc podléhalo přísné cenzuře), hrozilo autorům kárné řízení, umlčení nebo dokonce vězení. Režim zakázal i publikace nevyhovujících spisovatelů a knihy mizely z knihoven pryč.³²

Řada umělců po únorovém převratu emigrovala do zahraničí. Jak již víme, Ivan Blatný emigroval do Londýna a jeho dvě poslední sbírky vyšly v exilu. Proto bychom zde měli zmínit i exilovou literaturu. Do zahraničí odešel taky Ferdinand Peroutka, Egon Hostovský, Zdeněk Němeček, Jiří Voskovec a další umělci. Emigrace byla v tehdejší Československu pokládána za vlastizradu. Exiloví autoři se pokusili o založení organizace *Svazu českých spisovatelů v zahraničí*, svaz další činnost ale nevyvíjel. V zahraničí se hledalo řešení, kde by mohli autoři své literární texty publikovat. Nezbyvalo nic jiného, než založit knižní edici nebo literární časopisy. Mezi prvními literárními revue vznikla *Sklizeň* v roce 1953, kterou založili Antonín a Robert Vlachovi v Hamburku. V New Yorku založil Pavel Tigrid v roce 1956 čtvrtletník *Svědectví*.³³ Po roce 1968 do zahraničí emigrovala další vlna autorů. S rokem 1968 je spojeno i nejznámější exilové nakladatelství *Sixty-Eight Publishers* založené manželi Škvoreckými v Torontu. Zde vycházela především próza a občasně i poezie.³⁴ Také víme, že právě zde vyšly poslední dvě sbírky Ivana Blatného. Po událostech z listopadu 1989 se někteří autoři vrátili zpět do Československa a někteří nadále zůstali v zahraničí.

Ivan Blatný publikoval své sbírky v obtížné době. Literární kultura byla nacistickým a komunistickým režimem příliš omezená. Již víme, jak to s literární historií vypadalo. Dále bych se chtěla v kapitole zaměřit, kam literární historici zařazují samotného Ivana Blatného a jeho sbírky. V literárněhistorických publikacích si o Blatném můžeme přečíst v kapitole Skupiny 42. Vybrala jsem i publikace, které básníka spojují s dřívější, nebo naopak pozdější dobou naší literatury.

³² JANOUŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ. *Dějiny české literatury 1945–1989 II. 1945–1958*. Praha: Academie, 2008, s. 26–28.

³³ Tamtéž, s. 126–135.

³⁴ JANOUŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ. *Dějiny české literatury 1945–1989 IV. 1969–1989*. Praha: Academia, 2008, s. 146.

2.1 Obraz díla Ivana Blatného před okupací

V literárněhistorických publikacích nacházíme Ivana Blatného převážně ve třech obdobích. Literární historici zařazují Blatného až s vydáním první sbírky ve čtyřicátých letech. Moldanová ale ve své publikaci *Česká literatura 1890–1948* zařazuje Blatného do kapitoly **Surrealismus**. Začátkem třicátých let Blatný studoval na gymnáziu a přispíval svými surrealistickými básněmi do studentského časopisu. Na jeho ranou tvorbu měla velký vliv Surrealistická skupina, v které působil a byl jedním ze zakladatelů Vítězslav Nezval. Nezval byl „můj druhý otec“³⁵, říká později Blatný. Surrealistická skupina se před okupací rozpadla, ale ovlivnila jak básnickou, tak výtvarnou generaci.

Ivana Blatného zmiňuje Moldanová i v kapitole **Druhá vlna básnických debutů** ve spojitosti s Františkem Halasem. Blatný a další básníci čtyřicátých a později šedesátých let byli ovlivněni básníkem Františkem Halasem.

Žádné jiné publikace, které v dalších podkapitolách budeme zmiňovat, Blatného nezařazují ani nezmiňují před okupací.

2.2 Obraz díla Ivana Blatného během války a po válce

Ivan Blatný vydal svou první sbírku na začátku čtyřicátých let, a také proto ho spousta literárních historiků zařazuje až do kapitol válečné generace, nebo do Skupiny 42. Mohli bychom podkapitoly rozdělit ještě na dvě podkapitoly: první za války a druhou po válce. Bohužel po přečtení všech literárněhistorických titulů jsem zjistila, že Blatného básnické sbírky, které vyšly během čtyřicátých let, většina autorů zařazuje jen do jedné kapitoly. I přesto víme, že básnickovy dvě první sbírky nebyly psány poetikou Skupiny 42.

Ivan Blatný debutoval v roce 1940 svojí první básnickou sbírkou *Paní Jitřenka* a o rok později *Melancholické procházky*. Po roce 1945 vydal další dvě sbírky *Tento večer* a *Hledání přítomného času*. I když následuje další kapitola s názvem Skupina 42, tam Moldanová Blatného jen uvede a už se o něj nijak zvlášť nezajímá. Moldanová o básníkovi píše v kapitole **Nástup Ortenovské generace**. Vysvětluje zde protichůdnost básníků. Básníci protichůdci, jako byl Erben a Mácha, generační pocit a generační téma zpracovávali nápadně odlišným způsobem. Orten a Blatný byli ve čtyřicátých letech také protichůdci. „Ortenova poezie je založena na metonymickém myšlení, Blatný pracuje s metaforou. Ortenova poezie se brání

³⁵ REINER, Martin. *Básník: román o Ivanu Blatném*. Praha: Torst, 2014, s. 39.

opakování, variacím, směřování různorodých prvků, u Blatného naopak je opakování důležitým stavebním prostředkem, stejně jako zkoumání možnosti výběru a variací.³⁶

Jiří Holý v publikaci *Česká literatura od počátku k dnešku* zařazuje Ivana Blatného hned do tří období. Jeho první dvě básnické sbírky: *Paní Jitřenka* (1940) a *Melancholické procházky* (1941) zařazuje do **Mladé generace za války**. S mladou generací je spjat *Jarní almanach básnický 1940*. Podle Kamila Bednáře měl být člověk zbaven vnější slupky, oprostěný od umělých konvencí a ideologií, konkrétních společenských vazeb. Ivan Blatný měl k Bednářové skupině volnější vztah. Blatného první „verše melancholické harmonie, s virtuózním rýmem a rytmem, jako by chtěly zaklínat svět. Během dalších válečných let se však Blatného poetika proměňuje. Pravidelná melodičnost se láme, kouzlení nahrazují obrazy předmětného světa, vzniká poezie fragmentů, záznamů, variací.“³⁷ Zde Holý připomíná dvě další sbírky: *Tento večer* (1945) a *Hledání přítomné času* (1947) kterou zařazuje do **Skupiny 42**. Zde ukazuje rozdíly poetiky od prvních dvou sbírek. Nejvíce vyzdvihuje vrcholnou báseň *Terrestris* „titulní postava, nedostupná kráska a šeredná čarodějnice v jednom, ztělesňuje vulgárnost, krutost i vznešenost života.“³⁸ Báseň vychází v poslední vydané sbírce před Blatného exilem.

Stejně rozdělení má i Petr Komenda v publikaci *Panorama české literatury do roku 1989*. Ivana Blatného popisuje v kapitole **Literatura po vzniku Československé republiky a za německé okupace (1918–1845)** ve spojení s *Jarním almanachem básnickým 1940* společně s Josefem Kainarem. Poté básníka najdeme ve spojitosti se Skupinou 42, kde jsme seznámeni se všemi sbírkami vydanými ve čtyřicátých letech kromě *Hledání přítomného času*. Ta se objevuje až v kapitole **Poválečná literatura do roku 1968**, kde je Blatný také spojen se Skupinou 42, ale popisuje zde Blatného odchod do exilu. Komenda interpretuje básnickou sbírku *Hledání přítomného času* a poté již zmiňuje jeho poslední dvě sbírky vydané v exilu.

V knižní publikaci *Dějiny současné české poezie* básníka najdeme v kapitole **Světla města**. Angelo Maria Ripellino zde popisuje Skupinu 42. Interpretuje Blatného všechny básnické sbírky napsané ve čtyřicátých letech. Ripellino na básníkovu poetiku nahlíží takto: „mám za to, že měl v úmyslu načrtnout ve verších (a prozaicky ztvárnit jen ‚sny‘) biografii ‚Kolemjdoucího‘, vzniklého z ‚Chodce‘, symbolu mechanického lidstva bez tváře, postavu robota poháněného spěchem a zároveň výstředního snílka. Mohla se z toho zrodit eposej každodenního života, alegorie tohoto Stupidního světa – se strojenou přesností úřednického

³⁶ MOLDANOVÁ, Dobrava. *Česká literatura 1890-1948*, Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2009, s. 202.

³⁷ LEHÁR, Jan et al. *Česká literatura od počátku k dnešku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 705.

³⁸ Tamtéž, s. 732.

stylu a šířavou ironií by Blatný přispěl příkladem *narativní poezie*, což byl cíl, který si vytyčili všichni básníci Skupiny.³⁹ Ripellino Blatného řadí do kapitoly **Bednář a jeho skupina**, kde se v protektorátních letech spiritualismus rozšířil mezi autory mimo Ohnici; a byl jím poznamenán samotný Blatný ještě před vstupem do Skupiny 42.⁴⁰

Bohumil Svozil v knize *Česká literatura ve zkratce* Blatného za doby okupace zařazuje do **Skupiny 42**. Pouze čtenáře seznámí se skupinou a jejími členy. Nezmiňuje zde ani Blatného dvě básnické sbírky. Dále se zabývá Blatným až po skončení druhé světové války v kapitole s názvem **Jiří Kolář a ti druzí**. Zaměřuje se nejvíce na sbírku *Tento večer*, kde popisuje změnu básnickovy poetiky. Dále zmíní poslední sbírku před emigrací, ale ani tady vůbec nepíše o dvou básnických sbírkách. Svozil Blatného zmiňuje i v následující kapitole s názvem **Zvraty a nesmiřitelné protiklady**. Popisuje Nezvalovy knihy *Historický obraz* (1939) a *Veliký orloj* (1949): „bylo věcí doby a jejího strhujícího patosu, že celá řada básníků příležitostně sepsala verše oslavující nadějeplný historický předěl a darovanou svobodu.“⁴¹ Takové básně napsali i členové Skupiny 42, včetně Ivana Blatného.

Petr Hanuška v publikaci *Česká literatura ve zkratce: období od poloviny čtyřicátých let dvacátého století* nespojuje hned Blatného s literaturou. Je totiž nejprve spojován s politikou, v kapitole **Nástup kulturní levice**, kde Blatný podepsal *Májové poselství kulturních pracovníků českému lidu* a tím vyjádřil podporu komunistům před důležitými volbami v roce 1946.⁴² Hanuška dále zařazuje Blatného do **Skupiny 42**. Popisuje nejvíce básnické sbírky vydané po roce 1945. Interpretuje zde i nejdiskutovanější báseň *Terrestris* ze sbírky *Hledání přítomného času*.

Josef Galík ve své publikaci *Česká literatura po roce 1945* má rozdělené kapitoly podle jednotlivých úseků určitého období a až poté se Galík zaměřuje na jednotlivé autory. V kapitole **Literatura v letech 1945–1948** Blatného zařazuje do první vlny básnického vyjádření radosti a osvobození s jeho básnickou sbírkou *Tento večer*.⁴³ Poté básníka zmíní, že publikoval ve Skupině 42. Galík se Blatným v knize více zabývá, až v jeho samotné kapitole o básníkovi. Popisuje zde jeho život a zaměřuje se na všechny jeho vydané sbírky.

³⁹ RIPELLINO, Angelo Maria. *Dějiny současné české poezie*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2019, s. 187.

⁴⁰ Tamtéž, s. 187.

⁴¹ SVOZIL, Bohumil. *Česká literatura ve zkratce: období od 9. století po konec 20. století*. Praha: Brána, 2013, s. 478.

⁴² HANUŠKA, Petr a NOVOTNÝ, Vladimír. *Česká literatura ve zkratce, 4, Období od poloviny 40. let 20. století do současnosti*. Praha: Brána, 2001, s. 11.

⁴³ GALÍK, Josef. *Česká literatura po roce 1945: [1945–1969]: určeno pro posluchače FF UP*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1991, s. 7.

V *přehledných dějinách české literatury 1945–1989* také najdeme Blatného v kapitole **Mýtus všedního života – tvůrčí impuls Skupiny 42**. Najdeme zde popis obou sbírek po roce 1945. Nejvíce je tu popsána sbírka *Hledání přítomného času*.

Buriánek v publikaci *Česká literatura dvacátého století* Blatného vůbec nepopisuje. Zmiňuje ho pouze v kapitole **Výzva na cestu k socialismu**, neuvádí ani Skupinu 42, pouze básníky mladé generace, kteří uplatňovali střízlivý a skeptický pohled do člověka v jeho všedních, ba dokonce nejvšednějších zážitcích.⁴⁴

Zdeněk Blajer v publikaci *Přehledné dějiny literatury* zařazuje Blatného do kapitoly **Poezie ve 30. letech a tvorba za okupace**. Ivan Blatný je tu ale pouze zmíněn u mladé generace Kamila Bednáře. Více se o Blatném nikde nepíše.

Ivan Blatný se věnoval i poezii pro děti. Po válce vyšly dvě sbírky: *Na kopané* (1946) a o rok později *Jedna, dva, tři čtyři, pět*. Luisa Nováková v publikaci *Kouzelné zrcadlo od železné opony k postmoderně* nejdříve představuje Blatného sbírky: *Melancholické procházky, Hledání přítomného času*, kde se zaměřuje na báseň *Terrestris*. Dále srovnává dětskou poezii Blatného a Hrubína. „Jestliže srovnáváme humor Ivana Blatného s Hrubínovým, je Blatného humor mnohem výraznější a otevřenější. Ivan Blatný je podstatně lyričtější, než jsou díla Hrubínova z té doby. V celé sbírce se promítá básníkův lyrický přístup ke skutečnosti, jeho osobité vidění světa, a ten spojuje básně pro děti s autorovou lyrikou pro dospělé. Jedná se o sbírku *Jedna, dvě, tři, čtyři, pět*.“⁴⁵

Blanka Janáčková v publikaci *Přehled vývoje literatury pro děti a mládež* také zmiňuje Blatného poezii pro děti. V kapitole **Literatura od konce druhé světové války do roku 1948** uvádí, že vyšly dvě básnické sbírky pro děti, jedna v roce 1946 – *Na kopané* a druhá v roce 1947 – *Jedna, dvě, tři čtyři, pět*. Autorem ilustrací byl Kamil Lhoták, Blatného verše již oficiálně nevyšly.⁴⁶ Sbírkou *Jedna, dvě, tři, čtyři, pět* vyšla znovu až v roce 1997.

V některých literárněhistorických přístupech o samotném Ivanu Blatném a jeho tvorbě nenajdeme vůbec nic. Většinou se jedná o publikace, které píšou jen o nejvýznamnějších osobnostech literatury a nezabývají se literární historií více do hloubky. Jedná se například o publikace od Vítězslava Ržounka: *Nástin poválečné české literatury 1945–1980* nebo publikace od Bedřicha Václavka: *Česká literatura dvacátého století*.

⁴⁴ BURIÁNEK, František. *Česká literatura 20. století*. Praha: SPN, 1960, s. 270.

⁴⁵ NOVÁKOVÁ, Luisa, Záblesk svobody, In: *Kouzelné zrcadlo literatury. Od železné opony k postmoderně*. Praha: Věryba, 2005, s. 144.

⁴⁶ JANÁČKOVÁ, Blanka. *Přehled vývoje literatury pro děti a mládež*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně. 1999. s. 89.

2.3 Obraz exilové tvorby Ivana Blatného

Ivan Blatný po roce 1948 emigroval do Londýna, kde během svého pobytu v psychiatrické léčebně psal nadále poezii, která vyšla v exilovém nakladatelství *Sixty-Eight Publishers* v Torontu. Blatný je jedním z nejvýznamnějších exilových básníků, proto ho také mnoho literárních historiků uvádí v exilové literatuře.

V předešlé podkapitole jsme zmínili, že Jiří Holý v publikaci *Česká literatura od počátku k dnešku* řadí autora do tří období: Mladá generace za války, Skupina 42 a tou třetí je **Exil**. Jiří Holý uvádí Blatného život v Anglii. Dál interpretuje básnickovy poslední vydané sbírky v exilu: „příznačné jsou pro ně překotné asociace, přechody z češtiny do různých jazyků (angličtiny, němčiny, francouzštiny aj.), citáty a narážky. Tvoří cosi jako místopis paměti“. Nejsou zde uvedeny ale názvy posledních sbírek, je tu pouze ukázka básně ze sbírky *Stará bydliště*. Holý dále zmiňuje básníka v kapitole **Proměna funkcí**, kdy po listopadu 1989 přichází svoboda, začínají vycházet zakázaní autoři, exulanti se vrací zpět do Československa. Bohužel bez Blatného, který se vrátit odmítl a v roce 1990 umírá.

Martin Podivínský v publikaci *Panorama české literatury do roku 1989* samozřejmě básníka řadí do kapitoly **Samizdatová a exilová poezie v letech 1969–1989**. Na začátku uvádí také Blatného život v Anglii a dál interpretuje poslední dvě sbírky *Stará bydliště* a *Pomocná škola Bixley*. „V Blatného básnických textech převládá snaha o oživení paměti, postižení světa, který mizí a který touží zachytit jako něco bytostně osobního a nenahraditelného.“⁴⁷

Ivan Blatný od svého mládí i překládal. Jelikož se svou matkou hodně cestovali, ovládal především tyto jazyky: francouzštinu, němčinu a esperanto. První byl překlad básně *Hostem* od L. Uhlanda a poté báseň *Čarodějův učen* od J. W. Goetheho. Podivínský tedy také uvádí i básnickovy překlady (Hölderlin, Rilke), které se podařilo shromáždit a otisknout v amerických *Proměnách* (1989).⁴⁸

Bohumil Svozil v publikaci *Česká literatura ve zkratce* zařazuje Blatného do kapitoly **Česká literatura v exilu**. Připomíná nám, že básník byl členem Skupiny 42 a uvádí jeho exilové básnické sbírky. Také zmiňuje Antonína Brouska jako editora obou sbírek. Poté velice krátce čtenáři přiblíží, o čem knížky pojednávají, a uvede, že ve sbírce *Pomocná škola Bixley*

⁴⁷ MACHALA, Lubomír, Josef GALÍK, Erik GILK et.al. *Panorama české literatury*. Praha: Knižní klub, 2015, s. 453.

⁴⁸ Tamtéž, s. 335.

jsou verše „protitradiční, kolážovité, pořizované z nejrůznějších fakt a událostí a kombinují češtinu s cizími jazyky do podoby tzv. makarónské poezie.“⁴⁹

V další publikaci *Česká literatura ve zkratce* najdeme básníka v kapitole **Česká poezie a próza v pouťorovém exilu**. „Vrcholnou událostí literárního života v exilu se ovšem stalo znovuzkříšení básnického génia Ivana Blatného.“⁵⁰ Hanuška uvede taktéž básnické sbírky vydané v exilu a stručně je popíše.

Josef Galík ve své publikaci *Česká literatura po roce 1945* uvádí, že Blatný v psychiatrické léčebně trpěl pocity neustálého pronásledování. Nezapomíná také zmínit Frances Meachamovou, která Blatného texty sesbírala a odesílala Škvoreckým do Toronta. Pak uvádí názvy dvou posledních sbírek a také se zabývá o Blatného překlady (Hölderin, Rilke), které se podařilo shromáždit v amerických *Proměnách* (1989). Galík cituje Antonína Brouška, který v *Literárních novinách* v roce 1990 píše o jedinečnosti básnických veršů: „Blatného zcela mimořádný básnický formát se přece zakládá právě na jeho neporovnatelnosti s někým čímsi jiným, na naprosté jedinečnosti – nikoli snad vnějších životních osudů, nýbrž jejich uměleckých důsledků, totiž na nezaměnitelné poetice, která dokázala organicky sloučit v jedno přinejmenším tři ze základních výrazových fondů moderní české poezie – poetismus, surrealismus a magický verismus Skupiny 42. (BROUSEK, Antonín: Mé jméno je Ivan Blatný. *Literární noviny*, 1990, č. 21, s. 4.)“⁵¹

V *Přehledných dějinách české literatury 1945–1989* najdeme Blatného v kapitole **Poezie v exilu**. Autoři kapitoly poezie zde zmiňují Ivana Blatného zastoupeného v exilové produkci v antologii *Neviditelný domov* a několika časopiseckými publikacemi; publikované torzo přitom naznačuje, že básník skrytě pokračoval ve své tvorbě v Anglii.⁵² Dále můžeme Blatného vidět v kapitole **Kontakty mezi exilem a domovem**, kde se dozvídáme, že se v Československu navzdory komunistickému režimu začaly rozvíjet kontakty s exilem. Exulanti velmi zvolna pronikali do dosud zapovězeného prostředí oficiální literární komunikace. Do antologie *A co básník* (1963) zařadili editoři Jiří Brabec, Jiří Šotola a Karel Šiktanc několik starších básní Ivana Blatného.⁵³ A úplně naposledy najdeme Blatného v kapitole **Poezie plynutí času, paměti a návratů**, kde vidíme popis básníkova života

⁴⁹ SVOZIL, Bohumil. *Česká literatura ve zkratce: období od 9. století po konec 20. století*. Praha: Brána, 2013, s. 661.

⁵⁰ HANUŠKA, Petr a NOVOTNÝ, Vladimír. *Česká literatura ve zkratce, 4, Období od poloviny 40. let 20. století do současnosti*. Praha: Brána, 2001, s. 147.

⁵¹ GALÍK, Josef. *Česká literatura po roce 1945: [1945–1969]: určeno pro posluchače FF UP*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1991, s. 49–51

⁵² JANOUŠEK, Pavel et al. *Přehledné dějiny české literatury 1945–1989*. Praha: Academia, 2012, s. 126.

⁵³ Tamtéž, s.187.

v zahraničí a jeho poslední vydané sbírky v Torontu. „*Pomocná škola Bixley* existuje ve dvou odlišných podobách. Nejprve vyšla v roce 1982 v samizdatu v uspořádání, které zachovává původní Blatného koncepci, pozdější exilové vydání (Toronto, 1987) je výběrem z původní Blatného sbírky, který sestavil Antonín Brousek.“⁵⁴

Martin Podivínský v publikaci *Česká a slovenská literatura v exilu a samizdatu* zmiňuje básníka s edicí *Kde domov můj* (1978), kde pořadatelé Antonín Petruželka (pod pseudonymem Antonín Petr) a Vrstislav Färber rozmnožili např. dílo Františka Daniela Mertba a práce Ivana Blatného z anglického exilu.⁵⁵ Podivínský v kapitole **Poezie** popisuje stručně Skupinu 42 a uvádí všechny její členy. O samotném Blatném píše zvlášť až o pár stran dále, pod samotným jménem básníka. Popisuje zde celý básníkův život, interpretuje všechny jeho vydané sbírky a cituje kousek Blatného interview s Jürgenem Serkem, jak se básník vyjádřil k politické situaci po únoru 1948: „Rusové nebyli jen našimi osvoboditeli: jednoho zločince, Hitlera, jsme se zbavili. A už tu byl další – Stalin... Byl jsem zbabělý, protože jsem se tehdy neodvážil vyslovit své pochybnosti o komunistech v Československu. Tušil jsem, co přijde. Chtěl jsem prostě pryč. Nezmýlil jsem se. Ze socialismu se stala příšerná fráze. (*Host*, 1989, č.5)“ Na základě tohoto výroku Burian popisuje, jak Blatný po emigraci utrpěl ztrátu jazyka, ztrátu rodné země. Básník měl strach, že bude unesen Státní bezpečností a odveden zpět do Československa a tohle všechno přivedlo Blatného do psychiatrické léčebny.⁵⁶ Na konci kapitoly o Blatném ještě Podivínský dodává, že básník „emigroval podruhé, když se vzdal tohoto světa a uchýlil se do léčebny. Ale ani to nestačilo jeho touze po absolutnu. Nakonec emigroval ještě do jazyka.“⁵⁷

Podle našeho bádání v literárněhistorických přístupech většina literárních historiků spojuje Ivana Blatného se Skupinou 42. Dále se také básník více méně uvádí v exilové literatuře. Málo ale najdeme Blatného v období před okupací. Všechny vydané básnické sbírky najdeme taktéž ve veškerých publikacích. Zřídka ale najdeme i jeho poezii psanou pro děti nebo zmíněnou překladatelskou činnost. Citovali jsme některé zajímavosti z publikací, které literární historici o Blatném nebo jeho dílech uvádějí. Našli jsme i zajímavosti, které jsme dosud ještě o Blatném nebo o jeho dílech neslyšeli. Samozřejmě interpretací samotných děl se budeme podrobněji zabývat v kritické recepci.

⁵⁴ JANOUŠEK, Pavel et al. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2012, s. 329.

⁵⁵ BURIAN, Václav. *Česká a slovenská literatura v exilu a samizdatu: (informativum pro učitele, studenty i laiky)*. Olomouc: Hanácké noviny, 1991, s. 14.

⁵⁶ Tamtéž, s. 41.

⁵⁷ Tamtéž, s. 42.

3 LITERÁRNÍ KRITIKA

Má bakalářská práce se především zabývá kritickou recepcí poezie Ivana Blatného. Samotné literární kritiky si představíme v druhé polovině bakalářské práce. Než se do kritik pustíme, nejdříve bychom se měli zaměřit na to, co pojem kritika znamená. Co je literární kritika? Je kritika umění, či věda? Je kritika objektivní, či subjektivní? Právě tyto otázky řeší řada literárních teoretiků již několik let; také vydali mnoho publikací. Každý autor vnímá a popisuje kritiku úplně jinak.

Se samotnou kritikou se setkáváme denně, patří k běžným lidským činnostem. Potřebujeme zhodnotit stav dané věci. S vývojem společnosti přichází i kritické myšlení. Díky kritice se dostáváme k samotnému poznání pravdy. Kritická činnost nás učí poznávat sama sebe a je také důležitá v mezilidských vztazích.⁵⁸

Literární kritika se od kritiky jako takové značně liší. V literární kritice nejde pouze o zhodnocení díla. Má spoustu dalších funkcí, dle kterých by měl kritik postupovat. Jiří Svoboda uvádí, že „literární kritika tak plní současně několik funkcí, usiluje nejen o zhodnocení díla, o stanovení jeho umělecké hodnoty, ale snaží se ukázat na jeho specifickou funkci ve společenském vývoji.“⁵⁹

Arne Novák hned v úvodu přichází s teorií, kdy čtenáři a básníci mají ke kritice odpor. Kritici jsou „příživníci básníků bez vlastní tvůrčí síly a na jejich úzkoprsé výtky, jichž ani netřeba brát vážně, dlužno výhradně odpovídati novými, básnickými činy.“ Poezie je umění a také čtenář hledá v básních silný a radostný prožitek – a poté přichází kritik, který svým soudem, analytickým postupem čtenářův prožitek zruší. Pokud nebudeme chtít z uměleckého díla jen potěšení a budeme chtít vědět víc a uměleckému dílu porozumět, přestává kritika být nepřítelem a nabízí nám dané dílo pochopit.⁶⁰ František Xaver Šalda nám uvádí, že kritika a básník si nejsou v ničem odlišní. „Kritik tvoří stejně jako básník nebo jiný umělec. Rozdíl mezi nim jest jen látkový: básník tvoří předem ze života a z přírody, kritik předem z umění a z kultury.“⁶¹ Tvoří tedy oba umělecké dílo.

Objevuje se tu otázka, zda je tedy literární kritika uměním, či vědou? Jak jsme již pochopili, Šalda kritiku za umění považuje. Naopak Václav Černý nám ukazuje, že literární kritika není umění: „všechny kritické knihy světa dohromady nestvořily jediného básníka

⁵⁸ SVOBODA, Jiří. *Literární kritika*. Ostrava: Pedagogická fakulta, 1987?, s. 5–7.

⁵⁹ Tamtéž, s. 8.

⁶⁰ NOVÁK, Arne. *Kritika literární: metody a směry, zásady a prakse*. Praha: F. Topič, 1925, s. 7–9

⁶¹ ŠALDA, František Xaver. Kritika pathosem a inspirací. In: *Boje o zítřek: meditace a rapsodie*, Praha: Melantrich, 1948, s. 191.

a kritika má se k umění asi tak jako věda k přírodě: předpokládá ji, ale nevytváří.“⁶² Mohli bychom souhlasit se Šaldou, že kritik musí být citlivý, vnímavý, vznětlivý.⁶³ Tudíž kritik musí vycházet z prožitku estetické hodnoty díla. Následně ale kritik musí mít konkrétní znalosti z vědeckého zkoumání literární tvorby. Jde tedy o dokonalé spojení umělecké i vědecké složky.⁶⁴

Pokud by kritika měla vycházet z prožitku estetického díla, sdělovala by tedy osobní účast. To už se nám zde nacházejí prvky subjektivní. Je tedy literární kritika subjektivní, či objektivní? Thomas Stearns Eliot vidí úlohu kritika v tom, aby dokázal literatuře porozumět a potěšit se z ní.⁶⁵ Václav Černý zase vidí úlohu kritika v objevování myšlenky díla, a ne na každém kroku poznávat myšlenky vlastní. Je tedy objektivní, estetická určení díla neplynou zde z osobních pocitů a dojmů, nýbrž jsou založena v řádu, který posuzované dílo obsahuje.⁶⁶ Dokázali bychom Václava Černého pochopit tak, že se věda vyznačuje objektivním hodnocením. Už jsme si ale dokázali, že literární kritika je i umění, a to má spíše prvky subjektivní.⁶⁷ Také bych se spíše přikláněla k subjektivní kritice. Literární kritika má přece obsahovat hodnocení atraktivnosti či averzity.

Na literární kritiku se dá nazírat z různých úhlů. Arne Novák a Václav Černý vymezili několik typů literární kritiky a Aleš Haman v úvodu své knihy *Nástin dějin české literární kritiky* rozděluje jednotlivé typy kritiky, které vymezili Arne Novák a Václav Černý. Kritika *filologická* se zabývá zkoumáním neporušeného a originálního autorova textu. *Dogmatická* kritika měří krásu podle stanovených měřítek. Staví se proti ní kritika *empirická*, z které vychází Mukařovský a považuje normy za záležitost relativní. *Životopisná* kritika skrze literární dílo zaměřuje svůj zájem na osobnost autora. Dále Haman zmiňuje kritiku *biograficko-psychologickou*, a ta zkoumá, do jaké míry autorův život a psychika ovlivnily jeho umělecká díla. Kritika *sociologická* sleduje účinek společenského prostředí, v němž dílo vznikalo. Poslední, *formalistická* kritika nahlíží na vytváření daného díla jako samovolnou záležitost.⁶⁸

Uvedli jsme si typy literární kritiky, abychom na základě kritických ohlasů mohli posoudit, s jakými kritikami jsme se nejčastěji setkávali. Literární kritika nemá přesně danou definici, každý z nás ji uvidí trochu jinak.

⁶² ČERNÝ, Václav. *Co je kritika, co není a k čemu je na světě*. Brno: Blok, 1968, s. 53.

⁶³ ŠALDA, František Xaver. Kritika pathosem a inspirací. In: *Boje o zítřek: meditace a rapsodie*, Praha: Melantrich, 1948, s. 226.

⁶⁴ SVOBODA, Jiří. *Literární kritika*. Ostrava: Pedagogická fakulta, 1987?, s. 10–11.

⁶⁵ ELIOT, T. S. *O básnictví a básnících*. Praha: Odeon, 1991, s. 130.

⁶⁶ ČERNÝ, Václav. *Co je kritika, co není a k čemu je na světě*. Brno: Blok, 1968, s. 62

⁶⁷ SVOBODA, Jiří. *Literární kritika*. Ostrava: Pedagogická fakulta, 1987?, s. 10.

⁶⁸ HAMAN, Aleš. *Nástin dějin české literární kritiky*. Jinočany: H&H, 2000, s. 11–13.

3.1 Literární kritika v době působení Ivana Blatného

Literární kritika se během druhé poloviny dvacátého století v Československu proměňovala. Zjistíme, jakými změnami si musela projít a jaký vliv na literární kritiku měl nacistický i komunistický režim. Ivan Blatný po roce 1948 emigroval do Londýna, proto odhalíme něco málo z exilové literární kritiky. Uvedeme si také představitele literární kritiky a dobové literární časopisy.

Za doby nacistického režimu se v literární kritice začaly dít velké změny. Kromě rozsáhlé cenzury se do popředí začala dostávat literární historie. K literární historii se začaly přihlašovat kritické osobnosti (Julius Fučík, Bedřich Václavek, Albert Pražák apod.) a postupně vydávaly publikace o dějinách literatury. Režim si začal určovat, které literární časopisy budou mít zakázáno publikovat (*Lumír 1940, Literární noviny 1941, Kritický měsíčník 1942*), a naopak, které budou moci dál vydávat, ale budou muset plnit podmínky ideologie nacistického režimu (*Lidové noviny, Národní práce*). Nejlépe na tom byly katolické časopisy, tato periodika mohla vycházet i nadále (*Akord, Řád do roku 1944*). S příchodem okupace se začaly vydávat i propagandistické nakladatelské časopisy (*Čtete 1938–45, ELK 1938–41*).

K nejvýznamnějším osobnostem literární kritiky za okupace patří Jindřich Chaloupecký, mluvčí a teoretik Skupiny 42. Víme již, že se snažil o prosazení moderního umění jak ve výtvarném, tak literárním světě. Jan Grossman se prosadil jako kritik v druhé polovině čtyřicátých let, publikoval v časopise *Akord*.⁶⁹

Po skončení druhé světové války začalo rozvolňování. Významní kritikové se vraceli z vězení a koncentračních táborů (Ferdinand Peroutka, Václav Černý), bylo obnoveno několik časopisů, které nacistický režim zakázal (*Kritický měsíčník*). Na scénu přicházeli noví literární kritici, vznikaly nové literární časopisy (*Listy, Obzory* apod.). Pro literární kulturu bylo obtížné utváření nového tématu ve svobodné společnosti. Do popředí se dostávala marxistická kritika. Václav Černý se snažil obnovit další myšlenkový směr, který zde byl již před druhou světovou válkou – existencialismus. Ten byl ale protichůdný s principy marxismu. Černý chtěl po roce 1945 zajistit svobodu pro uměleckou tvorbu a vedl různé polemiky s komunisty. Komunisté ale chtěli jak republiku, tak umění vztáhnout k ideologii východního bloku. Mimo Václava Černého se veřejně zapojoval i mladý kritik Jan Grossman, který v roce 1956 napsal stať *O krizi v literatuře*. Píše nejen o změně moderního umění a uměleckého díla, ale také vyzdvihl

⁶⁹ HAMAN, Aleš. *Nástin dějin české literární kritiky*. Jinočany: H&H, 2000, s. 110–111.

nové pojetí kritiky, která byla v kontrastu s komunistickou ideologií o kritice. Dále se kritice věnovali Jaroslav Morák, František Listopad, Jiří Kárnet nebo Ladislav Fikar.⁷⁰

Po únorovém převratu v roce 1948 se komunisté na literární kritiku zaměřili nejvíce. Literární kritici měli nejen za úkol vysvětlovat čtenáři, jaké jsou kvalitní a špatné knihy, ale měli také ovlivňovat autory ke vzniku literárního díla. Umělcům se takové podmínky nelíbily a během roku 1953 v *Literárních novinách* kritici a básníci diskutovali o problému literární kritiky, která měla směřovat jak ideově, tak politicky. Díky diskuzím přišla nová generace s nástupem časopisu *Květen* a s jejich programem, tzv. poezií všedního dne. Nejvýraznějšími kritiky v časopise byli Miroslav Červenka a Josef Vohryzka.⁷¹ „Kritici kolem *Května* se snažili nahrazovat marxistická filozofická východiska jinými (existenčními aspekty, fenomenologií apod.). Odtud i tendence odmítat poválečnou literaturu, zvláště její vývoj po Únoru.“⁷² Tohle se ale komunistickému režimu nelíbilo, a také proto byl časopis *Květen* na konci padesátých let zakázán.

„Zlatá šedesátá“ léta přinesla proměnu jak v kultuře, tak i v literární kritice. V časopisech, jako byly: *Literární noviny*, *Kulturní tvorba*, *Plamen* nebo *Host do domu* se začaly objevovat kritiky a informace o kulturním dění ze Západu. V polovině šedesátých let se začaly měnit názory v pojetí a chápání kritiky. Kritika se začala rozrůžňovat, prosazovaly se i nové formy žánrů: eseje, interview, diskuzní setkání. Nejznámější v šedesátých letech byl kritik Jan Lopatka, který proměnil časopis *Tvář*, kde začali publikovat mladí spisovatelé (Václav Havel, Bohumil Doležal a další).⁷³

V době normalizace se literární kritika v prostoru oficiální literatury mohla publikovat pouze ve dvou periodikách: *Literární měsíčník* a *Tvorba*. Hlavní slovo měli kritikové, kteří byli stranicky spolehliví (Milan Blahynka, Vladimír Dostál, Jiří Hájek, Ladislav Štoll a další). Charakteristickým rysem pro literární publicistiku v sedmdesátých letech byly statě ideologického a politického rázu. Literární kritici mohli psát i do časopisů, které nepodléhaly tak přísné cenzuře a ideologickému dohledu (*Lidová demokracie*, *Zemědělské noviny*, *Rovnost* apod.). Autoři, kteří nemohli publikovat, si našli jinou cestu, jak přispívat do tisku. Václav Černý například publikoval do *Lidových novin* pod cizím jménem. Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých letech se začali angažovat kritikové mladší generace. Působili dokonce

⁷⁰ HAMAN, Aleš. *Nástin dějin české literární kritiky*. Jinočany: H&H, 2000, s. 111–115.

⁷¹ JANOUŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ. *Dějiny české literatury 1945–1989 II. 1945–1958*. Praha: Academie, 2008, s. 154–160.

⁷² SVOBODA, Jiří. *Literární kritika*. Ostrava: Pedagogická fakulta, 1987?, s. 70.

⁷³ JANOUŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ. *Dějiny české literatury 1945–1989 IV. 1969–1989*. Praha: Academia, 2008, s. 118–120.

i v časopise *Literární měsíčník*, který se doposud vyhýbal diskuzním tématům. Kritikové se věnovali tvorbě mladších autorů. Mezi mladší generaci kritiků patří Vladimír Macura, Vladimír Novotný a Jan Lukeš.⁷⁴

Exilová literární kritika byla ideová a metodologicky rozrůzněná. Exilová publicistika se v sedmdesátých letech vyznačovala informacemi nebo interpretačním zaměřením. O exilovou a samizdatovou literaturu se zajímaly časopisy *Svědectví*, *Proměny*, *Listy*, *Obrys*. Nejvýraznějšími kritičkami byly Helena Kosková a Sylvie Richterová. Obě dámy se zabývaly autory publikujícími zejména v šedesátých letech (Milan Kundera, Bohumil Hrabal, Věra Linhartová a další). Helena Kosková v roce 1987 vydala knihu *Hledání ztracené generace*. Prezentuje v ní díla autorů české prózy z šedesátých let a vývoj prózy v následujících letech. Antonín Brousek a Josef Škvorecký se jako jedni z mála věnovali literatuře oficiální vydávané v Československu. Spojoval je společný zájem: situace literatury vystavené tlakům normalizace. Brousek se zabýval oficiálně vycházející českou poezií v sedmdesátých letech. Škvorecký naopak směřoval k prózám Ladislava Fukse a Vladimíra Párala. Do exilových časopisů přispívali i domácí kritici (Miloš Červenka, František Kautman a další).⁷⁵

Na exilovou literární kritiku se soustředili i křesťansky orientovaní autoři. V osmdesátých letech vychází revue *Rozmluvy* v Londýně. Časopis směřoval spíše k teologickým problémům. Literárním tématům se věnovali Josef Mlejnek, Jindřich Chaloupecký a Rio Preisner.⁷⁶

V průběhu osmdesátých let začalo vznikat mnoho nových periodik – *Kritický sborník*, *Vokno*, *Jednou nohou – Revolver Revue*, *Host*, *Prostor*. Na konci osmdesátých let politický systém ztrácel jistotu. Byla zrušena veškerá cenzura. Navrátili se zpět zakázání autoři. V exilu se připravoval časopis *Most*, který usiloval o vzájemný kontakt mezi samizdatovou, exilovou a oficiální literaturou.⁷⁷

⁷⁴ JANOUŠEK, Pavel a Petr ČORNEJ. *Dějiny české literatury 1945–1989 IV. 1969–1989*. Praha. Academia, 2008. s. 165–117.

⁷⁵ Tamtéž, s. 188–191.

⁷⁶ Tamtéž, s. 192.

⁷⁷ Tamtéž, s. 205.

4 KRITICKÁ RECEPCE POEZIE IVANA BLATNÉHO

4.1 Kritická recepce čtyřicátých let do roku 1948

4.1.1 Paní Jitřenka

Mladý básník Ivan Blatný v roce 1940 vydává svou první sbírku *Paní Jitřenka*. Blatného verše před vydáním jeho první sbírky, mohli čtenáři zahlédnout v *Lidových novinách*. Za nacistického režimu zde vycházely Blatného milostné verše.

Začínající básník je očarován okolním světem, seznamuje se s první láskou. Jaroslav Zatloukal v *Kole – literárním zpravodaji Družstva Moravského Kola Spisovatelů* uvádí, že Blatný netvoří dravou poezii, ale básně překypují něhou a melancholií se smyslem pro vytváření křehkých metafor. Blatný si dokáže umět s veršem zahrát, aby vykouznil obraz dobré působivosti.⁷⁸ S tímhle názorem souhlasí i František Kautman, který vidí Blatného jako básníka pocitů a dojmů. „Kadeře, dívky, města plynou / v prostoru čistém nad krajinou. Zde s touto básní, větrem tkanou, napřesrok na shledanou.“⁷⁹ Zatloukal s Kautmanem se shodnou i na tom, že je básnické dílo laděné do impresionismu.⁸⁰

Lyrika Blatného veršů je „silně intimní, mladistvě dýchající, velkého citu a vášnivého mileneckého hlasu se steskem a melancholií.“⁸¹ Lyrika je zde vzhledem k věku básníka pochopitelná. Mladý člověk, který zažívá své první milostné vztahy a k tomu přirozeně zažívá i svá první zklamání. Zatloukal uvádí, že tohle ještě není ta správná lyrika, která by se čtenáři zařala do vědomí. Spíše rychle vyprchává ale nezůstává.⁸² Není zde avantgardní lyrika. Tu čtenář u Blatného poznává v pozdějších sbírkách. Nezabývá se ještě brněnskou periferií. Zde se spíše vrací k lyrické tradici české poezie (Hálek, Vrchlický, Sova). Z moderních básníků mu je zde nejbližší Seifert.⁸³

Na několika málo místech se sbírka dotýká skutečnosti. *Paní Jitřenka* byla zpočátku pouze fantazijní postavou, jíž Blatný mytizoval svět a život, a nabývala daleko silnějšího

⁷⁸ ZATLOUKAL, Jaroslav. Z nové lyriky. *Kolo literární zpravodaj Družstva Moravského Kola spisovatelů*. 1940, roč. 10, č. 4, s. 110.

⁷⁹ BLATNÝ, Ivan a HRON, Zdeněk ed. *Brněnské elegie*. Praha: BB art, 2003, s. 11.

⁸⁰ KAUTMAN, František. Totální exil Ivana Blatného. *Listy (Řím)*. 1984, roč. 14, (únor), s. 71.

⁸¹ Tamtéž, s. 71.

⁸² ZATLOUKAL, Jaroslav. Z nové lyriky. *Kolo literární zpravodaj Družstva Moravského Kola spisovatelů*. 1940, roč. 10, č. 4, s. 110.

⁸³ KAUTMAN, František. Totální exil Ivana Blatného. *Listy (Řím)*. 1984, roč. 14, (únor), s. 71.

významu časového jako ztělesnění touhy po jitra osvobození a jako jeho příslib,⁸⁴ jak uvádí Jan Machoň v časopisu *Blok*.

Paní Jitřenka, jakožto první básnická sbírka Ivana Blatného neuvádí žádnou negativní kritiku. Básník je zde ještě nezkušený. A se svou ranou poetikou pokračuje i v následující sbírce.

4.1.2 Melancholické procházky

Hned o rok později vydává Blatný druhou sbírku *Melancholické procházky*. Básník čtenáře provází rodným Brnem. Nostalgie je v básních na prvním místě. Melancholické procházky vychází v době protektorátu a je jisté, že Brno nebylo to něžné, křehké město, jak na něj ve svých básních vzpomíná Blatný. „Skořápka pukala, dni se pod víčky, / svítání opralo bělostné ředkvičky, / pod pláštěm pahorků jak spící ženské tělo / uprostřed lesů svých se Brno probouzelo.“⁸⁵

Podobně se ke sbírce vyjadřuje i Kautman „smutek a stesk, všudypřítomný stesk se vloudil do veršů. Ach není radosti, volá básník. [...] Píše se přece rok 1941. O válce, o německé okupaci, o těžkostech válečných dnů se nesmí mluvit. V básních se sice touží po jihu, ale není kam utéct. Závěrečný odjezd je pouze mystifikace melancholického chodce.“⁸⁶

Pavel Švyhnos v časopise *Index rozpravy o soudobé kultuře a životním slohu* vzpomíná, jak se začel do *Melancholických procházek*. Pamatuje si, že zásluhu na vydání sbírky měl František Halas. A ve verších se čtenář setkává s imaginárním Františkem Halasem na každém kroku města.⁸⁷

Melancholické procházky byly poslední sbírkou Ivana Blatného během okupace. Po velkém úspěchu oné sbírky vstoupil Blatný do Skupiny 42. Vstupem do skupiny se mění i básníková poetika.

⁸⁴ MACHOŇ, Jan. Každý okamžik je hoden básně. *Blok časopis pro umění*. 1948, roč. 2, č. 4, s. 51.

⁸⁵ BLATNÝ, Ivan a HRON, Zdeněk ed. *Brněnské elegie*. Praha: BB art, 2003, s. 65.

⁸⁶ KAUTMAN, František. Totální exil Ivana Blatného. *Listy (Řím)*. 1984, roč. 14, (únor), s. 71.

⁸⁷ ŠVYHNOS, Pavel. Místo pro básníka. *Index rozpravy o soudobé kultuře a životním slohu*. 1968, č. 9, s. 65.

4.1.3 Tento večer

Po skončení druhé světové války vydává Blatný básnickou sbírku *Tento večer*. Blatný dospívá a vyhovuje Chalupeckého požadavkům. Básnické dílo tvoří poetiku Skupiny 42. *Tento večer* se od dvou prvních sbírek liší. Blatný se zabývá skutečností všedního dne, směřuje ke každodenním činnostem. Všimá si obyčejných věcí, událostí a banalit. Přesně takový je program Skupiny 42. Plní tenhle program básnická sbírka?

Doteď jsme v Blatného předchozích sbírkách mohli vidět mélickou poezii. Básníková poetika byla něžná, melancholická. Poetika plná vzpomínek s brněnskou periferií. Jenže program Skupiny 42 byl pravý opak básnickovy dosavadní poetiky. Skupina 42 chtěla civilistní poezii. Má zobrazovat skutečnost kruté doby, radost je omezena na minimum. Válka má svou každodennost, svůj civilní život ze dne na den.⁸⁸ Sbíрка sice vyšla až v roce 1945, ale obsahuje básně z let 1942–1945.

Dokonale změnu básnickovy poetiky popsal Antonín Matěj Píša. Blatný „dotud míval blízko k seifertovské melodii smyslového okouzlení a spolu citového dojetí a jemuž i rodné Brno bývá tím, čím Seifertovi je Praha; jenže byl o poznání křehčí, sensitivnější, rafinovanější, zároveň však tradičnější patrným sklonem k impresionistické náladovosti, v jejímž chvějném oparu jako by mi chvíle a věci teprve přirůstaly k srdci. Nuže, tento lyrik, jenž si znal skutečnost až sladce zdůvěrnit a zlíbeznit, zažil ve své sbírce ‚*Tento večer*‘ tak prudký vpád syrové a surové reality, že rázem smetla jeho poněkud skleníkový svět a umlčela jeho vláchnou, hebkou melodii.“⁸⁹

Ivan Slavík by s Píšou zřejmě nesouhlasil. Sbíрка *Tento večer* Slavíka nepřesvědčila novou poetikou Skupiny 42. Blatný zvolil novou metodu, a to byl program Skupiny 42. Domnívá se, že u básníka nešlo o růst, ale o útek. Hned v úvodu kritiky zmiňuje, že mládí prožíváme jen určité období a později pomine.⁹⁰ Slavík se v *Lidové demokracii* k Blatného změně vyjádřil takto: „Změna? Ano, ale nezasáhla ani jádro bytosti, ani jádro poesie. Týž nostalgický básník, který vidí pomíjející věci a vrtkavost chvil, a provází je elegickým tónem. V první sbírce to byla melancholie jinošská, mládí, krásný smutek, dnes je to melancholie už nejinošská, vějíř barev, kterým se ovívala paní smutku, změnil se v šed', toť hlavní rozdíl, ale v jádře je to táž melancholie.“⁹¹

⁸⁸ KAUTMAN, František. Totální exil Ivana Blatného. *Listy (Řím)*. 1984, roč. 14, (únor), s. 72.

⁸⁹ PÍŠA, Antonín Matěj. [Ivan Blatný Hledání přítomného času]. *Kytice* měsíčník pro literaturu a umění. 1947, roč. 2, č. 1112, s. 565.

⁹⁰ SLAVÍK, Ivan. Nejmladší česká poesie. *Vyšehrad list pro křesťanskou kulturu*. 1947, roč. 2, č. 14–15, s. 213.

⁹¹ SLAVÍK, Ivan. Ivan Blatný *Tento večer*. *Lidová demokracie*. 1946, roč. 2, č. 144, s. 4.

Změnu od dvou prvních sbírek vidí Slavík bohužel jen na povrchu, ale ne v jádru. Nejvíce mu ale ve sbírce chybí odvaha. Odvahu Slavík vidí jako jistotu a nezastavit se v polovině cesty. Blatný nedává dosud ani pravou radost ani skutečnou bolest. V jádře je to odsunutí problému a útěk před skutečností, ačkoli právě skutečnosti chtěl básník svým novým stylem dosáhnout.⁹²

Dost podobně básníkovu novou metodu vidí i Miloš Dvořák, který novou sbírku přirovnává k básnické inflaci: „můžeme svou báseň napěchovati celými stovkami a tisícovkami okamžitých záběrů, hovorových útržků a nejrůznějších jevů šikovně polapených a šikovně uplatněných, a přitom státi na jednom místě s pocitem, jaký má člověk s milionovými bankovkami v kapse vzrůstající inflace.“⁹³ Zkrátka básník se neposouvá nikam dál. Dvořák poukazuje, že z pouhého záznamu každodenních činností nemůže vzniknout báseň. Musí mít vyšší smysl. Jediné, co na sbírce oceňuje, je poslední báseň *Květen 1945*. Je zde kousek vnitřního dějství spojený s pocitem nadšení nad naším osvobozením. Dvořák si uvědomuje patrný posun od básníkovy rané poetiky, ale k pravému básnickému dílu dosud nedospěl.⁹⁴

Dvořák si všímá změny poetiky až na konci básnické sbírky. Jak jsme si na začátku řekli, básně jsou řazeny chronologicky. Dávalo by tedy logiku, kdyby se Blatného poetika proměňovala během let od mélické k civilistní.

Michal Sedloň vidí ale básnickou sbírku přesně naopak. První polovinu básnické sbírky považuje za experiment. Básně se skládají z útržků vět, v nerýmovaných verších se dostávají vjemy zrakové i sluchové, jsou zde záznamy a vzpomínky. „Hodinky na ruku. Sedmset pade. Kolik? / Neslyším. Nejdou. Ticho. Hodiny. / Zastavily se. Nejdou. Kolik? Není slyšet. / Co za to chcete? Von to rozdělal.“⁹⁵ Sedloň považuje první polovinu sbírky za poezii simultánní: bez přechodů zde prostupuje přítomnost i minulost. Základem je realita, která vyvolává určitou atmosféru, ukazuje k obrysům bezútěšné a chaotické doby válečné. Zde jsou verše volné, podobající se Nezvalovým veršům. Nevyhnete se ani nářečí a hovorové mluvě. V druhé polovině sbírky se zase vrací k pravidelnému verši. Zde obnovuje svou tesknou a křehkou melodii.⁹⁶

Pokud se v první polovině básně podobají veršům Nezvalovým, jak se domnívá Sedloň, je to poezie simultánní. Mohli bychom zde najít znaky surrealismu? Někteří kritikové totiž v prvních básních znaky surrealismu vidí.

⁹² SLAVÍK, Ivan. Ivan Blatný Tento večer. *Lidová demokracie*. 1946, roč. 2, č. 144, s. 4.

⁹³ DVOŘÁK, Miloš. Nová sonáta horizontálního života aneb inflace v poesii. *Akord*. 1945, roč. 12, s. 309.

⁹⁴ Tamtéž, s. 310–311

⁹⁵ BLATNÝ, Ivan a HRON, Zdeněk ed. *Brněnské elegie*. Praha: BB art, 2003, s. 77.

⁹⁶ SEDLOŇ, Michal. Mladá lyrika na nových cestách. *Rudé právo*. 1946, roč. 26, č. 5 (6. 1.), s. 4.

Takový František Listopad básnickou sbírku rozděluje dokonce do tří částí. U první části se shoduje s Michalem Sedloněm. Jsou to básně méně popisné, verš je značně rozbit monology. Je to zcela jasný útok epiky, reality. Blatný nedovedl útok zbasnit. Důležité pro celou mladou poezii je právě příčina boje. Listopad první část sbírky považuje za surrealisticky laděnou. Druhou část nazývá černošsko-dekadentní. Zde básně dosahují někdy zcela zvláštního, měšťansky úpadkovitého ovzduší, nikde nepřesahují rámec básně z druhé ruky. A ve třetí části popisuje Blatného, jak jej známe z prvních dvou sbírek. Je zde zkušenější a uvolněnější. Je to impresionismus zcela nových rozloh a výbojů. Verše jsou lahodné, měkké, některé mají sílu a půvab v české poezii velmi vzácný.⁹⁷ „Nestal se básníkem mladého myšlení. Stal se zatím jen zkušenějším, rafinovanějším.“⁹⁸

František Listopad nebyl jediný, kdo viděl v Blatného sbírce stopy surrealismu. Ostatně ani samému Blatnému surrealismus nebyl cizí. Víme již, že na úplné počátky začínajícího básníka měla velký vliv Surrealistická skupina. A jeho první básně mimo jeho básnické sbírky měly znaky surrealismu. Antonín Matěj Píša básnickou sbírku rozdělil stejně jako Listopad do tří částí. Útržky rozhovorů, výjevy a osudy se derou do jeho smyslu a vědomí, takže končí nedokončenou větou nebo nakousnutým slovem. Podobá se to automatickému záznamu, ale zároveň je v tom něco z horečného snu. A právě tohle připomíná surrealismus, ale v jádře je to teprve materiál k poezii. I zde se objevují motivy smrti a pohřbů. Blatný prozrazuje jakýsi unanimitický cit, s kterým rád znázorňuje množné bytí celých domů nebo dvorů. K druhé části sbírky, která je z černošské poezie a mladého malířství, v jeho básních přibývá lyrické obraznosti i hudby. Prvotní snůška vjemů se přetváří v básnickou polyfonii. Zaznívá tu i elegická struna, která je příznačná pro město tolik ohrožené nálety. A ve třetí části, kdy prožívá básník osvobození, jsou básně obnoveným okouzlením ze života jsoucnosti a skutečnosti.⁹⁹ „Venku právě teď něco zatloukají / Uprostřed vůně dřeva truhláři. / Jak je to dobré, když je ozáří / To slunce, které vyšlo letos v máji.“¹⁰⁰

Začali jsme kritikou, která zahrnovala negativní ohlasy na danou sbírku. Poté se objevilo několik kritiků, kteří změnu básnickovy poetiky více rozebrali. Mállokterý kritik se ale dívá na to, za jakých podmínek a v jaké době byly verše psané.

Blatného básně pochází z let 1942–1945 a je pochopitelné, že se básník stále hledá. Básník, který psal verše za okupace, to neměl snadné. Je jisté, že zde bude popisovat nálady

⁹⁷ LISTOPAD, František. Nová poesie Ivana Blatného. *My 46 týdeník Svazu české mládeže*. 1946, č. 2 (12. 1.), s. 4.

⁹⁸ Tamtéž, s. 4.

⁹⁹ PÍŠA, Antonín Matěj. Skutečnosti k životu. *Práce: český deník v českých rukou*. 1946, roč. 2, č. 37, s. 3.

¹⁰⁰ BLATNÝ, Ivan a HRON, Zdeněk ed. *Brněnské elegie*. Praha: BB art, 2003, s. 105.

a pocity, které v tak obtížné době prožíval. A našli se tu i kritici, kteří Blatného snahu oceňují. Jiří Hořec oceňuje básnickou odvalu. Blatný byl podle něj básník statečný. „Statečný v tom, že rozpoznal nebezpečí svých ‚měsíčních veršovaných snění‘ a že jimi dovedl pohrdnouti navzdory těm, u nichž by měl tzv. úspěch.“¹⁰¹ Dovedl vyrazit z *Melancholických procházek* a nadýchat se reality. Reality, která byla plná válek, vojáků, náletů. Ať už jsou kdekoliv kořeny nové básnické poetiky, téměř ve všech básních je Blatný osobitý. Hořec si také všímá básnickovy začáteční poetiky, která byla plná něhy, dojmů a nálad. Ale vůbec mu to nevádí, naopak básnickovu ranou poetiku uvítá a děkuje za tu něhu v básních, protože dnes v ní vidí sílu, přesnost a jistotu. Odkazuje též na básně *Květen 1945*.¹⁰² V časopise *Blok* Machoň popisuje změnu básníka. Z vypovídajícího básníka se stává básníkem konstatujícím a prověřujícím.¹⁰³

František Götz také oceňuje básnickovu odvalu k nové poetice. Hned na úvod Götz popisuje, že Blatný nebyl jediným básníkem, který musel svou poetiku změnit vzhledem k událostem, které se děly, „neboť nemohl žít v království absolutní duše, kam nezalehl vichr událostí“.¹⁰⁴ Blatný hledá metody, jak poetizovat dějinnou skutečnost válečného i poválečného světa. Píše verše z války, které jsou kalné, plné nálad, úzkostí a hrůz. Pak si Blatný našel lyrický tvar o dvou rovinách. Ta první rovina je deskripce smyslových dojmů vnějšího světa, města a druhá rovina je spontánní duševní proud, odloučený od zevnějšku. A tyto dva proudy začal básník prolínat do sebe a dosáhl tak lyrické iluzivnosti. Jak se dějiny začaly prudčeji řídit, tehdy mu splývají obě roviny v jednu realitu. Odkazuje na básně *Květen 1945*, *Okamžik dějin*, *Šestá variace*. Blatný se ve sbírce lyricky hledal. Poetizuje skutečnost tím, že zachycuje melodii času, situace i kraje, a násilně tu hudbu lyricky zpředměťuje refrémem. Na konci kritiky Götz uvádí, že Blatného nová lyrika není zcela hotová. Chybí jí popisnost, žánr i anekdotický živel. Odvalu k experimentu přinesla Blatnému kus lyrické jistoty.¹⁰⁵

Nejvíce pozitivní kritiku na sbírku *Tento večer* najdeme ve *Svobodných novinách*. Jan Machoň čtenáři popisuje básnickovu cestu a jeho osobitý projev ve sbírce tak příznačné pro dobu, v níž vznikaly její verše. Blatný neměl jako básník snadnou cestu. Zdědil dar a měl všechny předpoklady k tomu, aby se stal básníkem. Nebylo snadné psát verše v době, která přestala o smrti zpívat a začala ji žít.¹⁰⁶ K tomu dodává, že básně jsou psány více pro básníka samotného než pro čtenáře. Vidí zde básníkův posun od múzických témat k okamžiku, kdy je

¹⁰¹ HOŘEC, Jaromír. Dvě mladí knihy: Vokolek, Blatný. *Mladá fronta*. 1946, roč. 2, č. 31, s. 3.

¹⁰² Tamtéž, s. 3.

¹⁰³ MACHOŇ, Jan. Každý okamžik je hoden básně. *Blok časopis pro umění*. 1948, roč. 2, č. 4, s. 51.

¹⁰⁴ GÖTZ, František. Odvalu k lyrickému experimentu. *Národní osvobození*. 1945, roč. 16, č. 191, s. 4.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 4.

¹⁰⁶ MACHOŇ, Jan. Případ Ivana Blatného. *Svobodné noviny: list Sdružení kulturních organizací*. 1946, roč. 2, č. 86, s. 4.

sám ve tmě nabitě útržky hovorů, slov a myšlenek. Jeho útržky, vjemy, které předešlým kritikům tak moc vadily, se Machoň snaží pochopit a vysvětluje: „lidé, život, čas i věci, a nejvíc právě mrtvé věci, vytrvávající při člověku nejvěrněji, objevují se před ním v nové tváři, v novém smyslu, v nových souvislostech a nových vztazích, ve vztazích překvapivých, že je nedovede zkonvenčnět starým veršem do normálního sledu slovního, ale že je musí propouštět v té třešticí a současně konejšivé útržkovitosti, jak si je stačil uvědomit mezi úžasem, strachem a láskou ke všemu, co ho obklopuje.“¹⁰⁷ Blatný podle Machoně nepsal verše pro jiné, ale zaznamenával si tyhle útržky a záznamy pro vlastní potřebu. Na konci kritiky dodává, že „každý, kdo bude chtít jednou zvědět něco o vzduchu, který jsme tehdy dýchali, musí sáhnout po sbírkách básníků, kteří právě v ní hledali své slovo, kterým je tato doba vzala.“¹⁰⁸

Spousta kritiků se převážně zaměřila na básníkovu novou poetiku. Někteří byli vůči Blatnému dost skeptičtí a žádnou změnu neviděli. Ve výsledku jsme si ukázali, v čem se *Tento večer* od dvou prvních sbírek liší. Nejvíce mě přesvědčila kritika od Františka Götze, že ve sbírce jsou dvě polohy. Jedna mélická a druhá civilistní. Během let se Blatného poetika měnila a v některých básních opravdu najdeme obě polohy, jak společně splývají. Básník se ale stále hledá a není si ještě tolik jistý ve své nové metodě. Možná už nás přesvědčí jeho další sbírka.

4.1.4 Hledání přítomného času

Před odjezdem do exilu vydal Blatný svou poslední sbírku *Hledání přítomného času*. Kdybychom se podívali na předchozí sbírky, zjistíme, že zahraniční i domácí poezie na Blatného velmi působila. Četl Nezvala, Seiferta, Apollinaira nebo Prousta. Ve dvou prvních sbírkách můžeme vidět Seifertův a Nezvalův vliv na Blatného. Bude tomu tak i u poslední sbírky? A jak je to tedy s Blatného poetikou?

Poetikou se kritikové u Blatného zabývají nejčastěji. Také se mnozí kritikové s Blatného metodou v poslední sbírce ztotožňují. Poetikou se zabývá Antonín Matěj Píša, který rozděluje Blatného sbírku na dvě části. Do první části sbírky proniká lyrika dvou prvních sbírek a lyrika ze sbírky *Tento večer*. „Jaro a léto přírody splývá Blatnému s jarem a výsluním svobody, na němž šťasten prožívá jsoucnost svou i světa, tohoto světa, radostně přitakáváje k jeho míru i k jeho proměně a k zápasu o ni, slovem ke vší dynamické mnohotvárnosti života. Odtud láskyplná názornost, s kterou až drobnohledně lne ke skutečnosti bytí at' lidského, at'

¹⁰⁷ MACHOŇ, Jan. Případ Ivana Blatného. *Svobodné noviny: list Sdružení kulturních organizací*. 1946, roč. 2, č. 86, s. 4.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 4.

přírodního, ale zároveň se sem vrací též mnohé z jeho někdejší intimní noty, už sám útvar pravidelné strofy a melodická hudba rýmovaného verše.¹⁰⁹ Také se Blatný v první části sbírky pohybuje ve stylu Proustovy metody. V druhé části používá poetiku předchozí sbírky. Je zde volný verš nebo rytmická próza; nikoli kouzlo chvíle a skutečnosti na pohled všedního dne. Snaží se odpoetizovat.

Ludvík Kundera má stejný názor jako Píša. Kundera píše v *Rovnosti*, že první část sbírky navazuje na ranou básníkovu poetiku a znatelné zprozaičtění intonace a větné stavby připomíná básně z předchozí sbírky. Atmosféru těchto básní poznamenal až konec války a osvobození. Proto největším vyvrcholením první části je báseň *Dějiny*. Druhá část je založená na faktografických záznamech rozhovorů. Jiskru a váhu mají až básně psané o Paříži.¹¹⁰

Blatný tedy stále ještě neopustil svou zpěvnost. „Opoživě mámivý melodik *Paní Jitřenky* zde už opět zpívá a tempuje svůj zpěv do ladných smyků. Nepřirazuje však pouze fakta, jak to povětšinou činil v knize *Tento večer*, ale váže už také úžeji, a to jak formálně, tak významově,¹¹¹ popisuje Jan Machoň básníkovu poetiku a uvádí, co nového najdeme v *Hledání přítomného času*: „široká, hlubinně motivovaná skladba, schopná vyjádřit a rozvinout dějové, citové a vztahové srostice, žité a vnímavé v různé časové posloupnosti a v mnoha významových rovinách. Proustovská jedinnost intelektuální roviny je zde vyvedena v jedinnost všeobsahujícího okamžiku.“¹¹²

Jan Grossman považuje sbírku za slabší než sbírku *Tento večer*. Uvádí dva důvody, které považuje za nebezpečí zpětného pohybu v poezii tohoto básníka. První je návrat k lyrice z *Melancholických procházek* a za druhé se Blatný ocitá na mnoha místech na okraji nových manýrů a konvencí. „Zpívá a nadýmá své drobné ptačí plíce / ve vzduchu jako zvon, tak jasně stříbrném. / A zpívá jména vsí a zpívá: Soběšice / a zpívá nad Brnem.“¹¹³ Vzniká z poloh poezie všedního dne. „Je třeba si však uvědomit, že lyrika nejsilnějších knížek Skupiny 42 se nezabývá všední, obyčejnou a šedou skutečností každého dne proto, že je právě všední, šedá a obyčejná, ale proto, že je v ní nejvíce života.“¹¹⁴ Grossman dodává, že Blatného svět je město, pokoj ale i nejbližší prostředí a tento svět se stává zátiším. Grossman se domnívá, že Blatný nechce psát poetikou Skupiny 42, soudě podle závěrečné básně *Terrestris*.¹¹⁵

¹⁰⁹ PÍŠA, Antonín Matěj. [Ivan Blatný Hledání přítomného času]. *Kytice měsíčník pro literaturu a umění*. 1947, roč. 2, č. 1112, s. 565.

¹¹⁰ KUNDERA, Ludvík. Poklidný Ivan Blatný. *Rovnost*. 1948, roč. 64, č. 19, s. 3.

¹¹¹ MACHOŇ, Jan. Ivan Blatný Hledání přítomného času. *List Sdružení moravských spisovatelů*. 1948, roč. 2 (leden), s. 100.

¹¹² Tamtéž, s. 101.

¹¹³ BLATNÝ, Ivan a HRON, Zdeněk ed. *Brněnské elegie*. Praha: BB art, 2003, s. 112.

¹¹⁴ GROSSMAN, Jan. Virtuositá nové lyriky. *Listy: čtvrtletník pro umění a filosofii*. 1948, roč. 2, č. 19, s. 114.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 114–115.

Jaroslav Červinka nevidí od předchozí sbírky žádnou změnu. Ve své kritice Červinka mluví o Blatném jako o hedonickém básníkovi. Zmiňuje zde jeho hedonické nostalgické melancholie, hedonické nálady. Dokonce se domnívá, že i válku vnímá Blatný jako krutou rozkoš zanechávající stopu v melancholii vzpomínek. Ke konci kritiky se se přece jen něco nového ve sbírce našlo, a to poslední závěrečná báseň *Terrestris*, „v níž se básník pokusil mytizovat svou pesimistickou víru naturalistovu, s rušivým však theatrálním závěrem.“¹¹⁶

Poslední závěrečnou básni se zabývá taky řada kritiků a vidí z celé sbírky tu největší změnu. „Symbolická báseň *Terrestris*, uzavírající celou knížku, naznačuje, jak základy tohoto přelomu jsou u Blatného především rozumové – intelektuální a jak volní je celé toto rozhodnutí autorovo milovat *Terrestris* – Pozemšťanku, tento ‚pustý svět‘ a toto ‚prázdné nebe‘.“¹¹⁷ Machoň vidí v závěrečné básni těžiště celé sbírky a jádro budoucího Blatného. I Ivan Slavík vidí v básni básníkův směr. Jména věcí se stávají novými symboly. Slavík popisuje, o čem báseň vlastně pojednává. „Čarodějnice *Terrestris* kulhající s hrbem, jež přišlapuje ptáka vypadlého z hnízda je v podstatě jakousi mythisací života, síly, která hýbe přírodou.“ Závěrečná báseň se svou tvárností a intenzitou vymyká rovinatosti celé sbírce. Je to programatické vyznání víry v pozemskou skutečnost. Je to báseň plnokrevná a silná,¹¹⁸ dodává k básni Ludvík Kundera. „Mi-luj-mě“ říká *Terrestris*, rozuměl jsem jí dobře! / Žádá mě, abych ji miloval! Žádá mě, abych ji miloval! / Je to tvá jediná odpověď! Křičím na ni, / je to tvá jediná odpověď, krásná *Terrestris*?! / ona už mizí, ona se ztrácí, / ona se rozplývá / v nějaký slabý, / měsíčný / obláček na obloze, / ještě v něm rozeznávám její vysokou postavu, / kulhající nohou, její hrb...“¹¹⁹ Jan Štern vidí poslední báseň jako hymnu pozemšťanství, v němž vyznává lásku hmotné, živé a syrové skutečnosti světa. Zanechává v nás pocit zklamání.¹²⁰

Změnu ve sbírce *Hledání přítomného času* kritikové vidí v rýmu. V první části sbírky se Blatného verše dočkají pravidelné strofy a melodicky rýmovaného verše. Zde používá Proustovy básnické metody. Zato v druhé části navazuje na předchozí sbírku. Není již zde melodická hudebnost pravidelného verše, nýbrž syrový volný verš nebo rytmická próza. Vrací se ke svému naturalismu, popisné reportáži, snímky scenerií, výčty věcí apod.¹²¹ Jan Blahoslav Čapek dodává, že mimo volného verše je tu sloka písňová, která je básníkovi bližší. Ke konci

¹¹⁶ ČERVINKA, Jaroslav. Nová sbírka Ivana Blatného. *Svobodné slovo list Československé strany socialistické*. 1948, roč. 4, č. 13, s. 4.

¹¹⁷ MORÁK, Jaroslav. Hledání přítomného času. *Mladá fronta*. 1947, roč. 3, č. 290, s. 3.

¹¹⁸ KUNDERA, Ludvík. Poklidný Ivan Blatný. *Rovnost*. 1948, roč. 64, č. 19, s. 3.

¹¹⁹ BLATNÝ, Ivan a HRON, Zdeněk ed. *Brněnské elegie*. Praha: BB art, 2003, s. 123.

¹²⁰ ŠTERN, Jan. Všední život v poesii Na okraj „Pulsů“ Oldřicha Mikuláška a „Hledání přítomného času“ Ivana Blatného. *Tvorba list pro kritiku a umění*. 1947, roč. 16, č. 52, s. 1025.

¹²¹ PÍŠA, Antonín Matěj. [Ivan Blatný Hledání přítomného času]. *Kytice měsíčník pro literaturu a umění*. 1947, roč. 2, č. 1112, s.565–566.

sbírky převládá verš volný zvládnutý se střídavým. Experimentuje také s verši neuzavřenými, ukončuje je slovem „a“, „až“, „nad“, aby přecházely neděleně ve verš následující.¹²²

Ludvík Kundera ve své kritice zmiňuje Blatného verše a hraní si s interpunkčními znaménky: „Nepravidelný intonační tok, souvisící s nepravidelně přerývaným tokem představ, střídání veršů, jakoby drobných na kousky, s verši splývavě melodického charakteru předpokládá i nepravidelnost interpunkce. I vznikají sloky, v nichž rozdělovací znaménka se střídavě objevují a mizí.“¹²³

Poslední sbírka *Hledání přítomného času* se výrazně od předchozích sbírek neliší. Samozřejmě, vidíme básníkův posun od prvních dvou sbírek, ale i přesto si tu něžnou poetiku v sobě zanechává. Změnu vidí kritikové v poslední závěrečné básni, která se vymyká dosavadní poetice jak Blatného, tak i Skupiny 42. I přesto kritiky báseň nejvíce zaujala a většina z nich v ní vidí směr budoucí poetiky Ivana Blatného. Také zde můžeme vidět pár kritik, které se zaměřují nejen na celkovou poetiku, ale i na jeden z literárních aspektů. *Hledání přítomného času* je poslední sbírka ze čtyřicátých let. Básník se po emigraci na nějakou dobu odmlčel a dává o své poezii vědět až na konci sedmdesátých let.

4.2 Kritická recepcce po roce 1989

Blatného poezie po roce 1948 upadala v zapomnění. Od emigrace se o básníkovi dlouhá léta nemluvilo. Všichni se domnívali, že je mrtvý. Blatný ale stále psal poezii v Londýně.

4.2.1 Stará bydliště

Díky Frances Meachamové, která se o Blatného v Londýně starala, mohla vyjít další sbírka *Stará bydliště* (1979). Již z názvu nám vyplývá, že tato básnická sbírka je plná vzpomínek.

Milan Jungmann popisuje básnickou sbírku jako „exulantův stesk po domově, vzpomínky na mladá léta, na přátele, s nimiž byly spjaty jeho tvůrčí počátky, zejména v okruhu

¹²² ČAPEK, Jan Blahoslav. [Ivan Blatný, Hledání přítomného času...]. *Naše doba revue pro vědu, umění a život sociální*. 1947, roč. 54, č. 3, s. 137.

¹²³ KUNDERA, Ludvík. K technice nové poesie. *Doba: měsíčník pro literaturu a život*. 1945/47, roč. 1, č. 6. s. 186.

Skupiny 42. Nejinspirativnější atmosféru vytvářelo básníkovi jaro a podzim.¹²⁴ Blatný ve svých básních vzpomíná i na sport – na fotbalové moravské kluby a na tenis. „Moravská Slavie je kdesi v třetí třídě / a v tomto úkrytu jsem ji už neviděl.“¹²⁵ V poetice civilismu hraje sport důležitou roli. František Kautman vysvětluje, že se básník ve svých básních nevrací jen do vzpomínek, ale také do světa určitých představ, k poezii Skupiny 42.¹²⁶

Blatného poetika se nezměnila. Z lyrického impresionismu se ozývají tragické tóny. „Blatného poetika neznala drásavé tóny zoufalství, stačí tlumené povzdechy v básni *Neděle*, abychom vycítili tragické životní pocity opuštěnce bez možnosti setkání s kýmkoli.“¹²⁷ Blatného vzpomínání nebere konce. Vidíme zde melancholii, smutek a nostalgii. „snad budu mít také nějakou návštěvu / snad mě najdou / snad se na cestě objeví Brušák / anebo Listopad / anebo Dresler.“¹²⁸

Poetika *Starých bydlišť* se samozřejmě liší od impresionistické poetiky ve dvou prvních sbírkách. Kautman básníkovu dosavadní poetiku vysvětluje, že „to není lyrická sprška první sbírky, ani deštivé civilní počasí, protektorátní plískanice brněnských ulic. Tenhle vytrvalý déšť připomíná spíše potopu, konec světa. Tato hra byla už přece dávno dohrána. Zbyla jen dekorace, ale i ta je dnes veteší vzpomínky. Stmívá se, šero houstne. Na opuštěné scéně zůstal poslední divák: Ivan Blatný.“¹²⁹ Mohli bychom tedy říci, že Blatného poetika v exilu se příliš nezměnila a podobá se poetice ve sbírkách *Tento večer* a *Hledání přítomného času*. Jiří Kratochvíl ve své kritice uvádí také záměr editora Antonína Brouseka. Když Brousek sestavoval *Staré bydliště*, soustředil se na básně navazující na Blatného předexilovou poezii, tedy na zpěvnou lyriku, a proto vyřadil cizojazyčné básně.¹³⁰

Je více než jisté, že Blatnému je v Anglii smutno po domově, po přátelích. Jediné, co básníkovi zbylo, bylo psaní poezie. Antonín Brousek také uvádí, že „psaní je Blatnému daleko víc než účinným psychoterapeutickým prostředkem, je mu doslova vším: základem existence a smyslem života. Jenom když píše, také skutečně existuje – viz jen verš: Budete mě vidět, když nebudu psát?“¹³¹ Opravdu se Blatný zbláznil a jen poezie mu pomáhá přežít? Odráží se jeho psychický stav na psaní? Pojďme se podívat na poslední sbírku.

¹²⁴ JUNGSMANN, Milan. Knihovnička Literárních novin Zvon. *Literární noviny*. 29. 10. 1997, roč. 8, č. 43, s. 16.

¹²⁵ BLATNÝ, Ivan a BROUSEK, Antonín, ed. *Stará bydliště*. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1979, s. 51.

¹²⁶ KAUTMAN, František. Totální exil Ivana Blatného. *Listy (Řím)*. 1984, roč. 14, (únor), s. 75.

¹²⁷ JUNGSMANN, Milan. Knihovnička Literárních novin Zvon. *Literární noviny*. 29. 10. 1997, roč. 8, č. 43, s. 16.

¹²⁸ BLATNÝ, Ivan a BROUSEK, Antonín, ed. *Stará bydliště*. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1979, s. 24.

¹²⁹ KAUTMAN, František. Totální exil Ivana Blatného. *Listy (Řím)*. 1984, roč. 14, (únor), s. 76.

¹³⁰ KRATOCHVÍL, Jiří. Šílená byla doba, ne Blatný. *Lidové noviny*. 2014, roč. 27, č. 23, s. 6.

¹³¹ BROUSEK, Antonín. *Básník nevykuchané paměti. Pomocná škola Bixley*. Kanada: Sixty-Eight Publishers. 1987, s. 24.

4.2.2 Pomocná škola Bixley

Poslední Blatného básnická sbírka vychází v roce 1982 v samizdatu a v roce 1987 vychází v exilu. Kniha je nejvíce charakteristická cizojazyčnými texty. Namísto dojmů a nálad, které jsme viděli u předchozí sbírky, přichází fakta. *Pomocná škola Bixley* se stává výstřední oproti předchozím Blatného sbírkám.

František Kautman tvrdí, že básník začíná pracovat na nové metodě. K náplni básnického textu patří fragmenty paměti, oblíbené fetiše, rekvizity, detaily, nápisy a jména. Vidí zde zrušení poezie, ke kterému dojde v šedesátých letech i u Jiřího Koláře. „Citace jsou poetikou moderního světa a próza faktů je zkouškou poezie. Přesto všechno jsou to stále básně.“¹³² Dochází tu opravdu ke zrušení poezie? Kdybychom se podívali na Blatného verše z poslední sbírky, opravdu vidíme, jak básník zachycuje momenty, které se mu v jeho životě dějí; ty každodenní činnosti. A jak Kautman dodává, „všechno plyne, všechno je poezie, jednotlivá báseň přestala skoro existovat. Je to koneckonců jeden nekonečný text.“¹³³ Sylva Richterová se s Kautmanem shodnou na nekonečném textu „Zvláštní krouživý, nepravidelný a nezadržitelný tok vědomí, básnického vědomí jakoby odpoutaného od zábran, záměru i cíle. Uchovává v paměti řeči, útržky básní, jména, detaily, historická fakta, malíře, básníky. Kaleidoskop figur a věcí, od blahoslavené Anežky přes Stalina po kamarády ze školy.“¹³⁴

Totožný názor má i Josef Hrdlička „Blatný v exilu buď postupně, nebo naráz přestal psát poezii jako jednotlivé promyšlené básně a z jeho psaní se stal až fyzicky nutkavý proces, bytostná součást jeho každodenního života.“¹³⁵ Je samozřejmé, že se Blatného lyrika od předexilové značně liší. Hrdlička uvádí, že jedním z významných prvků je proměna básnického postoje. Básník již nepatří k žádné skupině a mluví sám za sebe. Neobrací se ke čtenáři, kterému by mohl něco sdělit. Jsou to především zážitky Ivana Blatného. Blatný ukazuje exil jako základní zkušenost své doby.¹³⁶

Josef Hrdlička upozorňuje na úzkou spojitost exilové poezie a času. Blatný důmyslně soustředil minulost a budoucnost kolem přítomnosti. Zmiňuje Baudelaira. Podle Baudelairových veršů exil nenabízí žádnou skvělou budoucnost. Vše důležité zůstalo v minulosti a dál nás nic nečeká. Blatný začíná tam, kde Baudelaire skončil. Díky ústavu,

¹³² KAUTMAN, František. Totální exil Ivana Blatného. *Listy (Řím)*. 1984, roč. 14, (únor), s. 76.

¹³³ Tamtéž, s. 77.

¹³⁴ RICHTEROVÁ, Sylva. Ivan Blatný, Pomocná škola Bixley. *Akord*. 1991, roč. 16, č. 10, s. 53.

¹³⁵ HRDLIČKA, Josef. Básník na svobodě. *Souvislosti*. 2013, roč. 24, č. 2, s. 111.

¹³⁶ Tamtéž, s. 111.

v němž Blatný pobýval, to vidí zcela jinak. Jelikož nežije ten normální život na svobodě, nemusí se starat o to, že život má nějaký smysl, naplnění apod. a může si žít život podle sebe.¹³⁷

Když jsme báдали v literárněhistorických přístupech, citovali jsme Martina Podivínského, který napsal, že Blatný „nakonec emigroval ještě do jazyka“.¹³⁸ Myslel tím, že Blatný si opravdu hrál s vícejazyčnými slovy. „New Franz is kašpárek Koukol / vrchní kavárny Avion který zemřel / zanechal vdovou paní Koukolovou / put the crops into the barn.“¹³⁹ Tyhle básně nejsou zde napsány jen tak ve více jazycích, ale mají záměr. „Zdaleka nejde o konflikt jazyků, ale o uspořádání Evropy. Soužití dvou i více národů v jednom kotli je jediným možným řešením. Vzájemné překrývání kultur vytváří specifickou atmosféru střední Evropy. Vytyčovat zde nějaké pevné hranice je omyl dějin.“¹⁴⁰ Pořád nám ve sbírce převažuje čeština, na kterou básník zdaleka nezapomíná. Připomíná si i českou mluvnici, čítankové poučky. Je to pouze záliba v jiných jazycích.

Čeština a vzpomínky jsou také dvě jediné věci, které básníkovi v emigraci zbyly. Petr Král nám v kritice popisuje svoje pocity, které v něm vyvolala fotka Blatného v blázinci. „ten člověk tu sedí daleko od salónů, vil, zahrad, které měl tak rád a v nichž se naučil jako málokdo chutnat labužnický svět, kolem sebe má neútulný chlad skladiště a pro jeho vnitřní svět, pro celý jeho intimní prostor zbývá už místo jen v něm samém, v tajném přítmí jeho paměti a myšlení.“¹⁴¹ I přesto nachází novou inspiraci. Petr Král nachází v pozdějších básních humor a ironii. „Evokují-li jej a vrací se zas a zas k jeho fragmentárním ozvěnám, k zvlášť lákavým jménům, událostem, místům, pak jenom proto, aby si s nimi volně hrály a složily z nich – za přispění humoru – svět jiný; jakési ironicky svébytné dějiny i jedinečně zpřesněný a ‚vylepšený‘ obraz své vlasti.“¹⁴² Josef Hrdlička uvádí, že Blatný „si stěžuje na nedostatek peněz, žen a kdovičeho ještě, na nepříjemné zacházení v ústavu, ale stěžuje si vesele a humor vykazují i místa zaznamenávající tvrdé životní zkušenosti.“¹⁴³ Je to básník, který píše o každodenních banalitách, a to je téma básní, a ne stížností. Vše bere s velkou nadsázkou a humorem i přesto, že je Blatný zavřený v blázinci.

Sylva Richterová se na konci své kritiky zabývá ještě poznámkami básnické sbírky, kde jsou vysvětleny některé brněnské ulice, jména apod. Podle Richterové jsou ale vysvětleny

¹³⁷ HRDLIČKA, Josef. Básník na svobodě. *Souvislosti*. 2013, roč. 24, č. 2, s. 112.

¹³⁸ BURIAN, Václav. *Česká a slovenská literatura v exilu a samizdatu: (informatorium pro učitele, studenty i laiky)*. Olomouc: Hanácké noviny, 1991, s. 57.

¹³⁹ BLATNÝ, Ivan. *Domovy*. Praha: Odeon, 2007, s. 119.

¹⁴⁰ KAUTMAN, František. Totální exil Ivana Blatného. *Listy (Řím)*. 1984, roč. 14, (únor), s. 77.

¹⁴¹ KRÁL, Petr. Certifikát pro Ivana Blatného. *Souvislosti*. 2013, roč. 24, č. 2, s. 102.

¹⁴² Tamtéž, s. 102.

¹⁴³ HRDLIČKA, Josef. Básník na svobodě. *Souvislosti*. 2013, roč. 24, č. 2, s. 111.

špatně a bez znalosti brněnských reálií působí poznámkový aparát podivně. Uvádí zde příklad verše, který byl doslova přeložen „*der Winterholler spricht*“ Bohužel se ale nejedná o doslovný překlad z němčiny „Donašeč zimy“ ale o náměstí v Brně za první světové války. Dále zmiňuje verš, kde se vyskytují jména a ulice. Auror poznámeček uvádí, že se jedná o Blatného příbuzné. Bohužel se jedná o pekaře Šmerdu, nikoli o Blatného příbuzné. Rychterová se diví, proč v poznámkách nejsou vysvětleny ulice, jako byl Obilný trh (kde se Blatný narodil a bydlel). Na závěr pokládá otázku „Co mění na vnímání poezie vědomost reálií?“¹⁴⁴ Dá se číst básnická sbírka, aniž bychom neznali ulice v Brně, jména nebo místa, která básník navštěvoval? Domnívám se, že neznalost brněnských reálií nemění čtenářské vnímání poezie. Není nutné znát všechny události, jména, místa, která básník ve svých básních uvádí. Samozřejmě, když jste rodilý Brňák nebo se o autora jakkoliv zajímáte, je hezké vědět, o jaká místa v Brně jde, popřípadě je navštívit.

Je zde vidět velký rozdíl mezi předchozí básnickou sbírkou, ve které básník teskní po domově. František Kautman se domnívá, že Ivan Blatný se vůbec nezbláznil, ale spíše básník začíná konečně myslet. Stává se z něj Evropan. „Blatný poráží jazykovou bariéru, likviduje 19. století ve století dvacátém. České vlastenectví nesmí být na úkor evropského ducha.“¹⁴⁵ Blatný nebyl blázen. Jeho odchod do exilu mu umožnil zůstat básníkem. Jiří Kratochvíl také ve své kritice cituje Reinerova slova: „rozený básník, který prostě neměl jinou životní šanci, než být básníkem, a neodešel do ciziny zbláznit se, nýbrž zachránit svůj básnický talent.“ Díky literární historii víme, že po roce 1948 v Československu byl pouze jediný přijatelný program, a to socialistický realismus. Blatný se nechtěl podřídit socialistickému programu, proto zvolil odchod do exilu.

V *Pomocné škole Bixley* konečně Brousek zařadil i vícejazyčné texty. Martin Reiner k tomu dodává, že v téhle sbírce básník neztratil ponětí o avantgardní poezii. Jiří Kratochvíl vidí básníkovu novou metodu, originální, silnou a temnou exilovou poezii. Básník chtěl propojit velká básnická témata se syrovými záznamy každodennosti, s útržky hovorů a vnitřních monologů. Ostatní tohle právě považovali za duševní chorobu a paranoickou psychózu.¹⁴⁶ A jak na konci Kratochvíl dodává a jmenuje se tak i článek, „Šílená byla doba, ne Blatný.“¹⁴⁷

¹⁴⁴ RICHTEROVÁ, Sylva. Ivan Blatný, Pomocná škola Bixley. *Akord*. 1991, roč. 16, č. 10, s. 56.

¹⁴⁵ KAUTMAN, František. Totální exil Ivana Blatného. *Listy (Řím)*. 1984, roč. 14, (únor), s. 77.

¹⁴⁶ KRATOCHVÍL, Jiří. Šílená byla doba, ne Blatný. *Lidové noviny*. 2014, roč. 27, č. 23, s. 6.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 6.

4.2.3 Fragmenty a jiné verše z pozůstalosti

Pomocná škola Bixley byla poslední básnickou sbírkou vydanou za doby, kdy básník ještě žil. Po roce 1990 převzal Martin Reiner všechny Blatného pozůstalosti z Londýna do Prahy. V Památníku národního písemnictví leží patnáct objemných krabic nacpaných volnými listy i stovkami školních sešitů a v nich hnízdí doslova desetitisíce veršů. A nakonec ministerstvo kultury tenhle grant přidělilo Martinu Reinerovi. O tuto edici se postaral jeho bratranec Jan Šmarda. Básnická sbírka vyšla v roce 2003 v nakladatelství *Host* v Brně.

Jsou zde básně z období před emigrací roku 1948 a básně ze sedmdesátých a osmdesátých let. Nejprve si pojdme ukázat, jak je básnická sbírka utvořena. Většina kritiků svou literární kritiku uvádí tím, jak jsou básně chronologicky uspořádány. Básnická sbírka dohromady tvoří devadesát šest básní a básnických fragmentů. Šmarda uvažoval logicky nad tím, jak sestavit celou básnickou sbírku. Básně jsou rozděleny do čtyř částí odpovídajících logicky třem etapám s vývojem básnickovy poetiky s přidavkem tří básní z konce let osmdesátých. Každý název oddílu nese název básnickových veršů. Vidíme tedy proměnu Blatného poetiky, kterou se literární kritici zabývali především. První oddíl nese název *Atmosféry* a obsahuje verše z let 1939–1942, z období sbírek *Paní Jitřenka* a *Melancholické procházky*. Tematicky verše spadají spíše do *Melancholických procházek*. Antonín Petruželka tvrdí, že básně pocházejí z rukopisů, jež prý v Blatného bytě zabavila v roce 1948 StB a z nichž již vybíral Rudolf Havel pro *Atlantis*.¹⁴⁸ V prvním oddíle jsou i překlady veršů Traklovy básně *Verfall*. Petruželka uvádí, že je to již po druhé, co se do edice Blatného básní dostal Trakl, a mohli bychom začít uvažovat o otázce, jak velkou dávku Trakla dokázal Blatného „mélós“ vstřebat.¹⁴⁹

Druhý oddíl se jmenuje *Klempířství jitra* a je spjat se Skupinou 42 v době, kdy vyšly sbírky *Tento večer* a *Hledání přítomného času*. Zde se tedy mélická poetika mění na civilistní. Jiří Krejčí v druhém oddílu popisuje básně jako „často náhlé, plné nedořečeností, citací různorodých zvuků, útržků vět, rytmu bez ladu a skladu se rodících a znovu zanikajících i neobvyklých přesahů.“¹⁵⁰ Antonín Petruželka v druhém oddíle nachází motivy jak z exilových sbírek, tak dokonce ze sbírky *Hledání přítomného času*, jimiž jsou motivy němoty

¹⁴⁸ Rudolf Havel a Jiří Trávníček spolu redigovali v nakladatelství Atlantis Blatného verše: *Verše 1933–1953* (1995) a také korespondenci: *Texty a dokumenty* (1999)

¹⁴⁹ PETRUŽELKA, Antonín. Čtenářská edice básní z pozůstalosti Ivana Blatného. *Souvislosti*. 2003, roč. 14, č. 4, s. 323.

¹⁵⁰ KREJČÍ, Jiří. Fragmenty a jiné verše Ivana Blatného. *Host*. 2003, roč. 19, č. 9, s. 10.

a výzvy k poslouchání s klíčovými místy v básni *Terrestris*.¹⁵¹ Miroslav Kovařík ve své kritice také uvádí, že první dva oddíly se věnují mélické s civilistní poetice. Nakonec dodává, že je škoda, že básně nemohly být připojeny k reedicím básnickových sbírek.¹⁵² Vidíme tedy, že básně jsou uspořádány skutečně chronologicky za sebou, jak se Blatného poetika měnila. Není to tedy pro nás nic nového. Ale můžeme ve sbírce vidět básně, které jsme doposud nemohli spatřit.

Třetí oddíl nese název *V rodině nymfy tety jelena*. Básně jsou z let 1969–1977. Tady se básně přibližují k vydané exilové sbírce *Stará bydliště*. Je zde další fáze se změnou poetiky. Petruželka uvádí, že ve sbírce můžeme sledovat básnickou exilovou reakci na vlastní předexilovou tvorbu. A to je to nejcennější, co nám *Fragmenty* můžou nabídnout. Básník nezavrhl svou ranou poetiku. Pouze své „staré“ texty zhodnocuje v poeticky „novém“ kontextu.¹⁵³ Opakují se zde verše, které básník napsal před třiceti lety, jen jsou básníkem poupraveny. Krejčí uvádí, že v Blatného exilu jsou básně „různorodými kolážemi nostalgických vzpomínek a aktuálních prožitků, v nichž se podvědomé mísí s vědomým. Všednost a banalita se dostává do vztahu k asociativně vyvolávaným fantaskním obrazům či ke střípkům vynořeným z paměti.“¹⁵⁴ Nacházíme zde i jednadvacet básní z rukopisné sbírky *Být s matkou* (1977), která prý byla „věnována“ právě Janu Šmardovi. Básně měly patřit do básnické sbírky *Stará bydliště*, ale Antonín Brousek je nakonec nezařadil. Petruželka dodává, že sbírka *Být s matkou* se od poetiky a motivů ostatních básní *Starých bydlišť* v podstatných rysech neliší a některé z nich rejstřík Brouskova výboru pěkně doplňují.¹⁵⁵ Miroslav Kovařík považuje exilovou poezii za poetiku solitérní, „v české poezii naprosto nebyvalé, suverénní průnikem vzpomínkové faktografie do Blatného schopnosti transformovat jevy vlastní palčivě krásnou retrooptikou. Svět, v němž se mrtví vracejí k živým, ignorující hranice států a politická zřízení...“¹⁵⁶ Takto vidí Blatného exilovou poezii Miroslav Kovařík v roce 2004.

Závěr básnické sbírky tvoří oddíl s názvem *Slyším kroky a to je Bůh* a poslední část nese pouze tři básně z druhé poloviny osmdesátých let. Šmarda v doslovu uvádí, že jde o neznámou etapu Ivana Blatného. S tím ale Jiří Krejčí úplně nesouhlasí a dodává, že oddíl má „pravidelné

¹⁵¹ PETRUŽELKA, Antonín. Čtenářská edice básní z pozůstalosti Ivana Blatného. *Souvislosti*. 2003, roč. 14, č. 4, s. 323.

¹⁵² KOVÁŘÍK, Miroslav. Dvakrát Blatný. *Tvar*. 2004, roč. 15, č. 19, s. 20.

¹⁵³ PETRUŽELKA, Antonín. Čtenářská edice básní z pozůstalosti Ivana Blatného. *Souvislosti*. 2003, roč. 14, č. 4, s. 323.

¹⁵⁴ KREJČÍ, Jiří. *Fragmenty a jiné verše Ivana Blatného*. *Host*. 2003, roč. 19, č. 9, s. 10–11.

¹⁵⁵ PETRUŽELKA, Antonín. Čtenářská edice básní z pozůstalosti Ivana Blatného. *Souvislosti*. 2003, roč. 14, č. 4, s. 324.

¹⁵⁶ KOVÁŘÍK, Miroslav. Dvakrát Blatný. *Tvar*. 2004, roč. 15, č. 19, s. 20.

strofické uspořádání dvou rýmovaných básní závěru a jejich větší rozsah i tematická odlišnost naznačují jistou proměnu, přesto je diskutabilní, zda tato část reprezentuje novou.¹⁵⁷ Přece jen máme k tomu tři básně, které nejsou dostačující. Petruželka nás informuje, že básně jsou z rukopisných sešitů, které Blatný posílal Šmardovi v letech 1968–1989. Ukázky ale ukazují polohy pozdního Blatného „veselý kolovrátek s nadsázkou a pozitivním společenským laděním; volné verše s úvahami o umění, o Bohu apod. s autobiografickým základem.“¹⁵⁸ Miroslav Kovařík nejvíc oceňuje závěrečný oddíl, kde jsou pouze tři básně doplněny korespondencí s bratrancem, jež jsou cenným dokumentem posledních dní básníkovy života. V oddíle nejsou ani stopy po destrukci imaginace nebo úbytku kreativity. Jako by se v nich obloukem vracel ke své rané poezii, *Paní Jitřence*.¹⁵⁹ Bohužel se nedozvídáme, proč poslední část sbírky tvoří pouhé tři básně a zdali jich má Jan Šmarda k dispozici víc.

Jiří Lněnička vidí také básnickou sbírku jako celek, kde jsou zastoupeny všechny polohy Blatného lyriky. Nejsou jen hromádkou odkudsi nametených veršů: vydavatelova ruka ji uspořádala napodiv citlivě. „Nejednou se vracejí tóny důvěrné už známé a spolu s nimi také nálady, motivy a obrazy. Doslova jako z *Melancholický procházek* [...] Hlasy sbírky *Tento večer*, chraplavé, nečesané zase promlouvají ve verších.“¹⁶⁰ I zde nás kritik ujišťuje, že jde o básně psané mélickou a civilistní poetikou. Dále se pak zabývá také básněmi z exilové doby. „Rozevírá se před námi široký horizont. Světa, který zná hebké tvary a konejšivé melodie.“¹⁶¹

Spousta kritiků oceňuje editorský záměr. Převážně doslov, v kterém Šmarda vysvětluje důvod edice: tříšť rukopisných fragmentů, kterou vydavatelé Blatného díla odložili, a zůstala tak v majetku Šmardy, který z nich udělal další básnickou sbírku.¹⁶² V doslovu také Šmarda uvádí, že by byla škoda Blatného básně nepublikovat. „Edičním záměrem bylo nezařazovat poezii pro děti, texty lišící se pouze v drobnostech od již publikovaných a nehotové pracovní náčrty.“¹⁶³ I přesto, že zde neměla být poezie pro děti, Antonín Petruželka nachází básně pro děti na straně 52 a 53. Krejčí ve své kritice uvádí, že jde pouze o pracovní náčrty, které by autor těžko zveřejnil a kolísá zde kvalita. Přesto nám kniha ukazuje jednoho z talentovaných básníků české literatury. Najdeme zde i skvostné básně a jsme zároveň zváni na procházku mapující ve zkratce proměny Blatného poezie. Bohužel čtenáři na téhle procházce bloudí příliš

¹⁵⁷ KREJČÍ, Jiří. Fragmenty a jiné verše Ivana Blatného. *Host*. 2003, roč. 19, č. 9, s. 11.

¹⁵⁸ PETRUŽELKA, Antonín. Čtenářská edice básní z pozůstalosti Ivana Blatného. *Souvislosti*. 2003, roč. 14, č. 4, s. 325.

¹⁵⁹ KOVÁŘÍK, Miroslav. Dvakrát Blatný. *Tvar*. 2004, roč. 15, č. 19, s. 20.

¹⁶⁰ LNĚNIČKA, Jiří. Ochutnat z pláství slov. Sedmá generace. 2004, roč. 13, č. 2, s. 23.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 23.

¹⁶² KOVÁŘÍK, Miroslav. Dvakrát Blatný. *Tvar*. 2004, roč. 15, č. 19, s. 20.

¹⁶³ KREJČÍ, Jiří. Fragmenty a jiné verše Ivana Blatného. *Host*. 2003, roč. 19, č. 9, s. 10.

osaměle. Krejčí editorovi vytýká, že většina básní není datována a čtenář se krom rámcového vymezení doby nedozvídá nic o genealogii básní, neosvětleny zůstávají časté citace, i konkrétní osoby a místa.¹⁶⁴ Mluvíme zde o problému, který jsme nastínili v předchozí podkapitole, zda je pro poezii důležité mít vysvětlené brněnské reálie. Domnívám se, že by nebylo na škodu na konci knihy přidat text o Ivanu Blatném a věci čtenáři vysvětlit. Stále se ale držím svého názoru, a Krejčí na to stejně tak odpovídá na konci kritiky, že tato vada nic nemění na kráse básní ze sbírky *Fragmenty* a jiné verše z pozůstalosti.

Jediný Antonín Petruželka se zabývá i úpravou textu. Ukazuje zde pár příkladů, kde editoři udělali v textu úpravy. Většinou se jedná o minimální úpravu, jako je záměna spojky. Zarazila mě úprava spojky, kterou zde Petruželka uvádí jako příklad, kde místo „s“ upravili na „a“ a vůbec se to do textu nehodí. Verš po úpravě vypadá zvláště: „Několik dam a pánů nastupuje po točitých schodech / střechu pouliční koňské dráhy a nápisem Gare de l'Este“.¹⁶⁵ Petruželka ale vysvětluje, že chyby si čtenář opravit nemůže, protože nemá podle čeho.¹⁶⁶ Nejvíce změn udělali editoři v interpunkci. Ukončují verše tečkou a přidali i více čárek. Mohli bychom tohle považovat za velký zásah do úprav, i když se jedná pouze o interpunkci? Z gramatického hlediska by byly úpravy zcela oprávněné. Ale jak víme, již ve sbírce *Hledání přítomného času* si Blatný hrál s interpunkčními znaménky a verše melodického charakteru tak splývaly. Také Antonín Brousek říká, že Blatný „dokázal organicky sloučit v jedno přinejmenším tři ze základních výrazových fondů moderní české poezie – poetismus, surrealismus a magický verismus Skupiny 42.“¹⁶⁷ A my víme, že poetismus se vyznačoval odstraněním interpunkčními znaménky. Jistý význam nepsat neustále interpunkci to tedy mělo a básník to dělal záměrně. Blatný přeci experimentoval, tak jako když verše ukončoval předložkou, aby navázal na verš následující. Petruželka na závěr kritiky uvádí, že ediční přípravu básnické sbírky v *Hostu* podcenili. Kdyby postupně publikovali verše v časopisech, nejspíš by to pomohlo vyloučit chyby a čtenářské vydání by bylo spolehlivější. Není ani jasné, kdo je za *Fragmenty* zodpovědný.¹⁶⁸

Fragmenty a jiné verše z pozůstalosti nám umožňují nahlédnout do dalších básní Ivana Blatného. Ve sbírce vidíme jasnou proměnu básnickovy poetiky od čtyřicátých let až po léta osmdesátá. Šmardův záměr byl zřetelný – aby čtenář mohl vidět Blatného proměnu a objevovat

¹⁶⁴ KREJČÍ, Jiří. *Fragmenty a jiné verše Ivana Blatného. Host*. 2003, roč. 19, č. 9, s. 11.

¹⁶⁵ BLATNÝ, Ivan a Jan ŠMARDA. *Fragmenty a jiné verše z pozůstalosti*. Brno: Host, 2003, s. 83.

¹⁶⁶ PETRUŽELKA, Antonín. Čtenářská edice básní z pozůstalosti Ivana Blatného. *Souvislosti*. 2003, roč. 14, č. 4, s. 326.

¹⁶⁷ BROUSEK, Antonín: Mé jméno je Ivan Blatný. *Literární noviny*, 1990, č. 21, s. 4.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 326.

nové básně v jedné knize. Editorská práce úprav se ale značně nepovedla. Stále nám ale zbývá v Památníku národního písemnictví spousta básní, které zatím kromě Martina Reineru nikdo neviděl.

4.2.4 Jde pražské dítě domů z bia

Druhá a poslední básnická sbírka, která vyšla v roce 2017 v nakladatelství *Druhé město*. Nakladatelství patří Martinu Reinerovi, který je zároveň editorem této básnické sbírky. Jedná se o básně z let 1982–1990. Martin Reiner měl k dispozici odhadem nějakých 280 000 veršů. Je to obrovské množství veršů a otázkou tedy je, podle čeho editor básně vybíral. Reiner pracoval metodou koláže od Jiřího Koláře s verši, které dosud také nebyly publikovány. Pak našel jméno Josef Kunstadt, což bylo počátkem osmdesátých let Blatného básnické alter ego. A Josef Kunstadt se objevuje v nějakých 60 000 veršů. Z toho vybral Martin Reiner 424 básní.

Jaromír Slomek nám vysvětluje, že Josef Kunstadt opravdu existoval. Roku 1934 spoluzakládal Skupinu surrealistů v ČSR. Slomek ale vidí další souvislosti se jménem Kunstadt. Například kdy rozdělíme slovo na Kunst a Stadt, první slovo v němčině znamená umění a druhé slovo město. A město Kunštát, jak píše sám Reiner, „navíc evokuje nejemotivnější časy s přátelstvím s Jiřím Ortenem.“¹⁶⁹ Proč si ale Blatný vybral zrovna Kunstadt, je stále záhadou. Můžeme se pouze domnívat, že to byla pouhá náhoda, nebo mu byl Kunstadt snad něčím blízký?

Jediný Milan Blahynka má svou teorii. Jelikož se jedná o básně až do roku 1990, což znamená do Blatného skonání, i přesto básník stále tvořil básně. Autor se musel rozdělit na dva básníky, jako to kdysi udělal Nezval. Vítězslav Nezval dovolil podvést surrealistickou doktrínu a v převleku za věčného studenta Roberta Davida dal průchod své zálibě v rýmech a pravidelném verši. Přesně totéž udělal i Blatný s Josefem Kunstadtem. Blahynka uvádí, že by se Blatného básnické alter ego mohlo jevit jako jeho druhá tvář. Ale tu neskrývá básník ani tam, kde o sobě mluví přímo. Je tu snad proto, aby se utvrdil ve své roli básníka, jemuž je nejlépe v péči psychiatrických ústavů?¹⁷⁰ Jiří Trávníček vidí Josefa Kunstadta za jakési básnické zrcadlo. A je tu i proto, aby mohl jeho očima psát o Blatném a nacházíme další polohu: Blatný se stává tak trochu i vykladačem sebe sama. Básník je totiž natolik vidoucí, ale i vědoucí, že nám dává ve verších najevo, že on ví, že ví. Jako by lyrická iluze povolila a nahradil, ne-li tak

¹⁶⁹ SLOMEK, Jaromír. Ohňostrož Ivana Blatného. *Týden*. 2017, roč. 24, č. 42, s. 83.

¹⁷⁰ BLAHYNKA, Milan. Ivan Blatný Reinerův = svůj. *Literarni.cz* [online]. 5.1.2018 [cit.2020-07-29] Dostupné z: https://www.literarni.cz/rubriky/recenze/poezie/ivan-blatny-reineruv-svuj_11356.html#.XyJixigzZPb

úplně komentátora, tedy aspoň pozorovatele sebe sama.¹⁷¹ Dále tu vidí Trávníček princip zrcadla u jednoho verše, kde se vyskytuje svatý Florián, což byl patron hasičů, a ti bývali zejména na vesnici; a Josef Florian na vesnici bydlel. Blatný nejenom o nich ví, ale také je vidí. Vědění odrážené od vidění.¹⁷²

Blatného pozdní poezie se sice v něčem liší od předchozích sbírek, ale v mnoha polohách navazuje na *Pomocnou školu Bixley*. Podle Milana Blahynky představuje výbor jakousi kroniku nevybavenou daty básníkova života od osmdesátých let. Nacházíme v ní šťastné, ale i bolestné události, zprávu o existenčních podmínkách a potížích přeskromného autora, jemuž se dostalo šance psát.¹⁷³ I zde nacházíme texty plné odkazů, jména přátel, básníků. Básník vzpomíná na konkrétní každodenní činnosti, novinové zprávy, četbu. „Kusé zmínky o pozdějších událostech vycházely z Blatného sledování ústavní televize. Z ní také čerpal verše o dvou prvních dámách tehdejší doby, britské premiérce Margaret Thatcher a české tenisové reprezentantce, která zrovna emigrovala do Spojených států: Martina Navrátilová.“¹⁷⁴ Jan Gabriel ve své kritice ukazuje Blatného lásku a obdiv k Nezvalovi. Zde se odkazy na Nezvala také vyskytují: „některého Blatného básně, především ty kratší a rýmované, jako by byly jen hravou ozvěnou, byť mistrnou, části Nezvalova poetistického období.“¹⁷⁵ Již z raných Blatného sbírek víme, že byla Nezvalova poezie Blatnému velkou inspirací a zřejmě na něj básník nezapomíná ani v exilu. Dále Gabriel zmiňuje, že se často ve verších objevuje básníkova láska k cigaretám a kouření obecně.¹⁷⁶ Samozřejmě to byla velká záliba i v básníkově životě, i přesto, že to měl od doktorů na určitou dobu zakázáno. Již z kapitoly o Blatném víme, že na konci jeho života mu stačily cigarety a poezie.

Dominik Melichar nachází v básnické sbírce aforismy, dnes bychom řekli „hlášky“. Tohle nebyl asi Reinerův záměr, ale učinil z Blatného mistra aforismů. Každý si zde najde to svoje. Zmiňuje zde „hipstery, kteří by si do svého štítu mohli vepsat následující verše: ‚Nejšťastnější lidé jsou kavárenští povaleči / vyznavači absolutního dobra.‘ Švadleny by mohly mít heslo...“¹⁷⁷ A tak by mohl Melichar pokračovat dál. Dá se říct, že každý čtenář si v básnické sbírce najde to svoje, ten svůj aforismus, který ho nejvíce vystihuje.

¹⁷¹ TRÁVNÍČEK, Jiří. Nyní však Kunststadt chuť svou ztrácí. *Host*. 2017, roč. 33, č. 16, s. 60–61.

¹⁷² Tamtéž, s. 61.

¹⁷³ BLAHYNKA, Milan. Ivan Blatný Reinerův = svůj. *Literarni.cz* [online]. 5.1.2018 [cit.2020-07-30] Dostupné z: https://www.literarni.cz/rubriky/recenze/poezie/ivan-blatny-reineruv-svuj_11356.html#.XyJixigzZPb

¹⁷⁴ VITVAR, Jan H. Boj v šaškovské čepici vtahující koláž nabízí doposud nepublikované verše Ivana Blatného. *Respekt*. 2017, roč. 28, č. 4, s. 56.

¹⁷⁵ GABRIEL, Jan. Když se už básník nemůže bránit. *Tvar*. 2017, roč. 28, č. 2, s. 19.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 19.

¹⁷⁷ MELICHAR, Dominik. Básnická sopka znovu chrlí. *Lógr*. 2018, roč. 8, č. 27, s. 44.

Řada kritiků také nezapomněla na editora básnické sbírky Martina Reinera. Máme zde různé negativní kritiky, ale i pozitivní. Jiří Trávníček velice oceňuje Reinerovu edici, jak je udělaná, a že dokázal z takového množství básní vybrat těch „pár“, z kterých dokázal sestavit básnickou sbírku. Oceňuje i jeho ideu s Josefem Kunstadtem a nakladatele. Trávníčkovi se ale bohužel nelíbí, jak se editor téměř vůbec nevyjádřil k úpravám textu. Kritik trvá na tom, že měl svazek připravit někdo, kdo se edičním řemeslem přece jen profesionálně zabývá.¹⁷⁸ Dominikovi Melicharovi zase chybí sumarizace Blatného života. Někdo by mohl namítat, že by to v knize bylo zbytečné, když v roce 2014 vyšla od Reinera obsáhlá kniha o Ivanu Blatném. Ne každý čtenář by ale měl zájem si román o Blatném přečíst, proto souhlasím s Melicharem, že by na konci knihy krátký Blatného životopis mohl být uvedený.

Reiner jako editor knihy zasahuje až nadměrně do původního textu. Monika Sechovcová píše o zásazích, které odporují současné ediční praxi: „svobodně zachází s interpunkcí, popírá, že pro Blatného poetiku jsou důležité autorské, funkční chyby, a většinou přizpůsobuje češtinu novodobým gramatickým úzům, specifika jeho projevu nechává vyvstat jen místy, zasahuje do ‚makarónštiny‘, umravňuje angličtinu, němčinu i francouzštinu. Původní slovosled respektuje jen občas. Nakonec škrtá pasáže, které mu připadají slabé, a obětuje celé verše i sloky, aniž by podle něj došlo k narušení smyslu výsledného celku. To vše, aniž by o tom podal rozsáhlejší zprávu pro čtenáře, například v podobě přehledu provedených oprav a nejistých čtení. V ediční poznámce vzpomíná jednotlivé zásahy jen namátkově a nejasně.“¹⁷⁹ Na závěr píše, že se výbor nedá považovat za autentickou poezii Ivana Blatného. Všechny úpravy, které nám Sechovcová vyjmenovala, opravdu zasahují až nadměrně. Možná by se daly všechny úpravy editora ještě pochopit, ale nezaznamenat je výstižněji do ediční poznámky mi přijde nesprávné. Čtenář má právo vědět, jakých všech úprav se editor dopustil a snažit se jim porozumět. I Jan Gabriel je skeptický k editorovi, který zavrhl jakékoli vysvětlivky či překlady jednotlivých veršů.¹⁸⁰ Jaromír Slomek na závěr své kritiky taktéž komentuje ediční poznámku. V ediční poznámce se totiž píše, že editor ponechal moravské „spat“, místo aby použil „spát“. K tomu Slomek dodává, že se jedná spíš o supinum než o moravismus. S tím naprosto souhlasím. Dál Slomek ale nechápe, proč nebyly opraveny „ringle“, spisovně švestky.¹⁸¹ Martin Reiner a Ivan Blatný jsou rodáci z Brna. A dle mého názoru je nesmysl opravovat nářečí na spisovnou češtinu. Tak, jak

¹⁷⁸ TRÁVNÍČEK, Jiří. Nyní však Kunststadt chuť svou ztrácí. *Host*. 2017, roč. 33, č. 16, s. 61.

¹⁷⁹ SECHOVCOVÁ, Monika. Básně jako pišingrové dorty. *A2*. 2018, roč. 14, č. 28, s. 4.

¹⁸⁰ GABRIEL, Jan. Když se už básník nemůže bránit. *Tvar*. 2017, roč. 28, č. 2, s. 19.

¹⁸¹ SLOMEK, Jaromír. Ohňostroj Ivana Blatného. *Týden*. 2017, roč. 24, č. 42, s. 83.

si Blatný vzpomněl, tak to taky napsal. Možná by neuškodila poznámka editora, co dané slovo znamená. Ale jak Slomek na konci kritiky píše, jsou to jen drobnosti.

Měli bychom podle některých kritik zmínit, že Reiner občas nevysvětloval verše záměrně. Trávníček ve své kritice píše: „Číst Blatného verše skýtá nejenom radost, ale i velké intertextuální dobrodružství. Je to hra na dešifraci. Je to četba, která je s to nás vtáhnout hned napoprvé, současně však i taková, jež si říká o další a další hledání skrytých významů.“¹⁸² Takže my nečteme pouze poezii Ivana Blatného, ale zároveň v ní objevujeme další skrytá dobrodružství. Milan Blahynka nám rozluštil jednu záhadu. Téměř v každém verši se ukrývá narážka na dílo některého starého i moderního básníka. Blatný svůj způsob samozřejmě ironizuje.¹⁸³

Radim Kopáč básnickou sbírku pojmenovává „Reinerův Blatný“, tak jako titulek článku. S tím souhlasí i Jan Vítvar „Možná je proto tento Ivan Blatný víc Reinerovým Blatným než svým vlastním, ale je to naprosto skvělý Blatný.“¹⁸⁴ Kopáč se domnívá, že když Reiner skládal tuhle básnickou sbírku, něco vytvářel. A vytvořil monument, který představuje Blatného jako autora v tradici meziválečné avantgardy. „Poetismus i surrealismus překonal. Z prvního si vzal smyslové nadšení, zpěvnost, spontaneitu psaní, z druhého pak fantazii. Syntéza je už čistě jeho. Pozdní Blatný zvládá mistrovsky jakoukoli formu, volný i vázaný verš.“¹⁸⁵ Jistě, že Blatného poezie je místy nostalgická, ale ne melancholická. Je živá, hravá, nasycená smyslovými prožitky – a občas humorem.¹⁸⁶ Takhle vidí Radim Kopáč Reinerova Blatného. Objevujeme totiž další polohu, která u básníka není tolik známá. Trávníček to nazývá „Blatného klaunství, tedy jistá maska, je pro Blatného trochu ochranou před světem, trochu též bublinou, v níž je mu nejsvobodněji... a trochu též průzkumem terénu. Také určitou licencí, v jejímž rámci možno vše, takže je otázkou, co z toho, co o sobě Blatný říká (zejména ve sféře intimní), lze brát vážně. Bláznům a šaškům je totiž dovoleno to, co ostatním smrtelníkům ne.“¹⁸⁷

Sbírka *Jde pražské dítě domů z bia* se v hodně aspektech ztotožňuje s básnickou sbírkou *Pomocná škola Bixley*. Ivan Blatný celý svůj život experimentoval a hledal svou polohu, která by mu nejvíce vyhovovala. Můžeme tedy říct, že díky exilu se Blatný opravdu našel a svou poetikou si je jistý. Je to básník, který svými verši žije a my čtenáři se nad jeho verši můžeme

¹⁸² TRÁVNÍČEK, Jiří. Nyní však Kunststadt chuť svou ztrácí. *Host*. 2017, roč. 33, č. 16, s. 61.

¹⁸³ BLAHYNKA, Milan. Ivan Blatný Reinerův = svůj. *Literarni.cz* [online]. 5.1.2018 [cit.2020-07-30] Dostupné z: https://www.literarni.cz/rubriky/recenze/poezie/ivan-blatny-reineruv-svuj_11356.html#.XyJixigzZPb

¹⁸⁴ VITVAR, Jan H. Boj v šaškovské čepici vtahující koláž nabízí doposud nepublikované verše Ivana Blatného. *Respekt*. 2017, roč. 28, č. 4, s. 56.

¹⁸⁵ KOPÁČ, Radim. Reinerův Blatný je jeden z možných básníků. *Mladá fronta Dnes*. 25.9. 2017, roč. 28. č. 25, s. 12.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 12.

¹⁸⁷ TRÁVNÍČEK, Jiří. Nyní však Kunststadt chuť svou ztrácí. *Host*. 2017, roč. 33, č. 16, s. 61.

vždy pousmát. Na závěr bych citovala ještě Jiřího Trávnička, který Ivana Blatného vidí takto: „Slovesný bravurník i vzdělanec, klaun i pozorovatel, hravý surrealista i tíživě temný existencialista, básník i svůj vlastní vykladač. Prostě poezie jako kosmos. Kosmos Blatný.“¹⁸⁸

¹⁸⁸ TRÁVNÍČEK, Jiří. Nyní však Kunststadt chuť svou ztrácí. *Host*. 2017, roč. 33, č. 16, s. 61.

ZÁVĚR

První část práce se snažila poukázat na významné osobnosti spojené s Brnem. Příjmení Blatný si můžeme spojovat jak s Literární skupinou, tak se Skupinou 42. Proto jsme si představili Literární skupinu, ve které působil Lev Blatný, otec Ivana. S Literární skupinou byl založen jeden z nejznámějších brněnských literárních časopisů *Host*. Nezapomněli jsme ani na další básníky té doby a díky Jiřímu Trávničkovi a Michalu Fránkovi, kteří založili projekt *Brno poetické*, si Brno slavné básníky a jejich verše dosud připomíná.

Ivan Blatný byl jedním z nejtalentovanějších básníků dvacátého století, a proto bylo dobré mu jednu kapitolu věnovat a představit jej. Ukázali jsme, že to byl talent od raného dětství, talent, který získal po tatínkovi. Již v sedmi letech psal básně a díky tomu, že s maminkou hodně cestovali, uměl i spoustu cizích jazyků, které uplatňoval ve svých pozdějších exilových textech. Byl velkým oblíbencem Vítězslava Nezvala a díky vzájemnému přátelství surrealismus ovlivnil ranou tvorbu Ivana Blatného. Blatný ve čtyřicátých letech stihl vydat čtyři básnické sbírky a dvě sbírky pro děti. V roce 1948 emigroval. Pečovatelka Frances Meachamová se zasloužila o záchranu Blatného tvorby v exilu, která byla před její návštěvou zaměstnanci blázince považována za bláboly a vyhozena do koše. Meachamová sbírala všechny básnickovy verše a posílala je rodině Škvoreckých do Toronta, kde vyšly další dvě exilové básnické sbírky. Ani po pádu komunistického režimu se Blatný nehodlal vrátit do rodné země a v srpnu 1990 umírá.

Literární historie byla pro nás důležitá především tím, abychom pochopili Blatného poezii. Nebylo totiž snadné psát za nacistického a komunistického režimu. Proto v druhé kapitole přibližujeme literární historii ve druhé polovině dvacátého století. Za okupace vznikaly odboje, autoři byli posíláni do vězení, nesměli publikovat a někteří byli posíláni do koncentračních táborů. Literatura se rozdělila na domácí veřejnou, domácí ilegální a exilovou. Za komunistického režimu byla kultura z mnoha hledisek taky omezená. Umělci se mohli dát jen jedním směrem, a tím byl socialistický realismus. Z toho důvodu také Ivan Blatný emigroval, chtěl psát básně dle svého vlastního uvážení a naše země mu to nechtěla umožnit. V zahraničí také emigranti hledali, kde by mohli svoje díla publikovat, a tak byly založeny literární časopisy, jako byla např. *Sklizeň* nebo *Svědectví*. Nejznámější exilové nakladatelství *Sixty-Eights Publishers* se nacházelo v Torontu, v Kanadě pod vedením rodiny Škvoreckých.

V další části práce jsme zkoumali literárněhistorické publikace a podívali jsme se na to, kam literární historici zařazují Ivana Blatného a jeho tvorbu. Nejčastěji literární historici zařazují Ivana Blatného jako člena Skupiny 42 a většinou zde zmiňují i dvě první sbírky *Paní*

Jitřenka a Melancholické procházky. Bohužel tyhle dvě sbírky nemají ale nic společného s programem Skupiny 42, a tudíž by se měly řadit ještě do doby, než Ivan Blatný do skupiny vstoupil. Pouze ve třech publikacích je Blatný spojován s *Jarním almanachem 1940*. Pouze jediná publikace zařazuje Blatného dvě první sbírky ještě před Skupinu 42, a to je od Jana Lehára a kol. *Česká literatura od počátku k dnešku*. Mladý Ivan Blatný byl ovlivněn Surrealistickou skupinou a jeho rané verše byly surrealisticky laděny. Do kapitoly Surrealismus básníka řadí pouze jediná publikace, a to je od Dobrovy Moldanové: *Česká literatura 1890–1948*. Řada publikací pak kromě Skupiny 42 řadí básníka do exilové tvorby. Byl totiž v první vlně umělců, kteří v roce 1948 emigrovali a publikovali svá díla v exilu. Z předchozí kapitoly již víme, že básník psal poezii pro děti a také překládal. Tyhle básnickovy činnosti se objevují jen zřídka v publikacích. Většina literárních historiků na tohle zapomíná. Při našem bádání jsme narazili i na publikace, které básníka vůbec nezmiňují. Většinou se jedná o publikace, které se nezabývají literární historií více do hloubky a uvedou jen ty nejvíce významné osobnosti literatury. Jsou to například publikace od Vítězslava Ržounka *Nástin poválečné české literatury 1945–1980* nebo publikace od Bedřicha Václavka *Česká literatura dvacátého století*.

Ve třetí části jsme si vymezili pojem literární kritika. Uvedli jsme, že literární kritika musí vycházet z prožitku estetické hodnoty díla. Následně ale kritik musí mít konkrétní znalosti z vědeckého zkoumání literární tvorby. Jde tedy o dokonalé spojení umělecké i vědecké složky. Poté jsme zkoumali, zdali může být kritika objektivní, či subjektivní. Dospěli jsme k závěru, že věda se vyznačuje objektivním hodnocením. Zároveň jsme si ale dokázali, že literární kritika je i umění, a to má spíše prvky subjektivní. I v kapitole kritické recepce jsme naráželi hlavně ve čtyřicátých letech na kritiky subjektivní. Vyskytovaly se i kritiky, které se snažily být objektivní. Na závěr jsme si představili různé typy kritik. Při zkoumání se vyskytovaly především kritiky typu biograficko-psychologické. Můžeme si být stoprocentně jisti, že Blatného život a psychika ovlivnily jeho tvorbu. Setkali jsme se občas také s kritikou životopisnou, ale ta nám k našemu výzkumu ničím nepřispěla. Následně jsme si nastínili vývoj literární kritiky v Československu ve druhé polovině dvacátého století. Uvedli jsme představitele literární kritiky, kteří mohli publikovat, a za jakých podmínek. Režim si určoval, které časopisy měly zakázáno publikovat, nebo se podřizovaly podmínkám režimu. Začaly také vznikat propagandistické časopisy. Seznámili jsme se i s literární kritikou v exilu. Uvedli jsme nejvýraznější literární kritiky a jaké literární časopisy začaly v exilu vycházet.

V poslední části jsme se věnovali kritické recepci čtyřicátých let. U dvou prvních sbírek jsme museli vycházet ze samizdatových kritik, jinak bychom neměli kritiky žádné. Existuje jen jediná kritika na *Paní Jitřenku*, od Jaroslava Zatloukala. Nevíme, proč nejsou napsané žádné

kritiky na první dvě sbírky. Blatného raná poetika byla impresionisticky laděná, básník životem není ještě tolik zkušený. Jak uvádí Zatloukal, není zde lyrika, která by se od jiných odlišovala a utkvěla čtenáři v paměti. Se spoustou kritik přichází až básnická sbírka vydaná v roce 1945 *Tento večer*. Zde přichází v básníkově poetice zlom a začne psát podle programu Skupiny 42. Z mélické poetiky se dostáváme do civilistní. Zabývá se skutečností všedního dne, všímá si obyčejných věcí, každodenních činností, které se dějí v jeho rodném městě Brně. Ukazuje tu krutou realitu za doby protektorátu. Blatný s novou poetikou experimentoval a stále se hledal. Při zkoumání kritik jsme našli negativní kritiky a dále se objevují kritiky, které se Blatného poetice snažily porozumět. Dost kritik se lišilo i tím, čím vším se v Blatného poezii zabývaly. Některé kritiky viděly sbírku jako celek a zkoumaly pouze změnu poetiky. Dále se objevovaly kritiky, které si sbírku dokázaly rozdělit na jednotlivé části, a každou část okomentovaly a našly v nich odlišné prvky. Pak zde nacházíme i kritiky, které se nedívaly pouze na samotnou poezii, ale i na dobu, v které byly básně psané. Tím spíše se dokázaly vcítit do básníkovy doby a pochopit ji. Tyhle kritiky považují básníka za odvážného a statečného, psát poezii v tak kruté době. Z probádaných kritik nám tedy vychází, že básník pomaličku opouštěl svou počáteční poetiku a přesouval se k poetice Skupiny 42. Kritiky se převážně zabývaly básníkovou změnou poetiky. Nacházíme ale i kritiky, které pár slov věnují i verši, rýmu, jazyku a motivům. V poslední sbírce *Hledání přítomné času* se řada kritiků ztotožňuje s žádnou razantní proměnou poetiky od předchozí sbírky. Naopak někteří tvrdí, že je ještě slabší než *Tento večer*. Řada kritiků se ale zabývá závěrečnou básní *Terrestris*, která je od ostatních básní úplně jiná, a přesně tady vidí novou básníkovu metodu, kterou by básník mohl psát i další básně. Až u poslední sbírky vidíme, že některé kritiky začaly dávat více prostoru i jednotlivým aspektům před celkovou poetikou. Vidíme tedy změnu v rýmu. Vyskytuje se zde pravidelný, volný a střídavý verš. Experimentuje také s verši neuzavřenými, které většinou končí spojkou. Další kritika se zabývá interpunkcí, s kterou si Blatný hraje a experimentuje s ní. V závěru jsme zjistili, že Blatného poetika splňuje program Skupiny 42 ale také si básník ponechává svou impresionisticky laděnou poetiku ze svých počátků a také je stále ovlivněn surrealismem.

V další části jsme se zabývali kritickou recepcí po roce 1989. Ani u Blatného exilové tvorby jsme po roce 89 nenašli více než čtyři kritiky v jednotlivých sbírkách. Ale i to málo, z čeho jsme vycházeli, může poukázat na změnu básníkovy předexilové a exilové tvorby. V básnické sbírce *Stará bydliště*, jejímž editorem je Antonín Brousek, se básníková poetika příliš nezměnila. Blatný předlouze vzpomíná na svůj domov, na přátele, sport, na Skupinu 42. Blatného poetika se velmi podobá dvěma posledním sbírkám vydaným po roce 1945. Velkou roli zde hraje taky editor. Jeho záměrem bylo totiž navázat na předexilovou tvorbu, a tak vyřadil

vícejazyčné texty, které se objevují v další sbírce. Bohužel ani jedna kritika se více editorem nezabývá. Poslední sbírka *Pomocná škola Bixley* vyšla v roce 1987 a editorem je též Antonín Brousek. Sbíрка se od všech ostatních básnickových veršů liší. Namísto dojmů a nálad přicházejí fakta. Objevují se cizojazyčné texty a dochází k „odbásnění“. Celá sbírka nám spíše připomíná jeden nekonečný text. Pořád jsou to ale básně. Nejvýraznější prvek, s kterým si Blatný hraje, je jazyk. Používá angličtinu, němčinu, ale nezapomíná ani na svůj rodný jazyk. Jedna kritika se dokonce zabývá i poznámkovým aparátem, kde jsou špatně vysvětleny brněnské reálie, které básník ve sbírce zmiňuje. Neznalost brněnských reálií neovlivní čtenáře ve vnímání poezie. Naopak, v dnešní době se dá spousta věcí dohledat. Pokud čtenáře bude zajímat, o kom básník píše nebo jaké místo má v Brně na mysli, za pomoci dnešních technologií to může snadno zjistit. Samozřejmě asi čtenář nedohledá banální události, které se v životě Blatného odehrály. Z kapitoly o Blatném víme, že celý exil pobýval v blázinci, blázen ale nebyl. Básník zde nachází novou metodu a začíná jinak myslet. Poezie obsahovala syrové záznamy každodenností, útržky hovorů a vnitřní monology. A tuhle novou metodu všichni považovali za psychickou poruchu, byla to ale pouze básníková nová cesta. Znovu budeme citovat Jiřího Kratochvíla: „Šílená byla doba, ne Blatný.“¹⁸⁹

Po smrti Ivana Blatného zůstalo v Londýně patnáct objemných krabic plných veršů, které Martin Reiner nechal z Londýna převézt do Prahy a byly uloženy do Památníku národního písemnictví. Krabice čítají okolo 280 000 veršů. Ministerstvo kultury nechalo grant přidělit právě Martinu Reinerovi. V roce 2003 v nakladatelství *Host* vychází sbírka s názvem *Fragmenty a jiné verše z pozůstalosti*, kterou připravil bratranec Blatného Jan Šmarda. Básnická sbírka poukazuje na proměnu Blatného poetiky, a tak jsou básně ve sbírce chronologicky řazeny od rané poetiky až po tu exilovou. Řada kritik se v téhle sbírce zabývá kompozicí a zabývá se poetikou přesně tak, jak je básnická sbírka rozdělena na čtyři oddíly. Takže si vlastně znovu připomínáme, jaké znaky měla Blatného poetika. Především se ale konečně kritika zaměřuje na práci editora. Kritiky oceňují editorův záměr, přichází ale i výtky. Editor v doslovu zmiňuje, že zde nezařazuje poezii pro děti, ale i přesto se tam pár dětských básní vyskytne. Dále se čtenářům nedostává ani vysvětlení určitých citací, míst a jmen, které se ve básních vyskytují, a básně nejsou ani datovány. Pouze jediná kritika se zaměřuje i na úpravy textu. Uvádí nám, co vše si editor dovolil upravit a že se úpravy moc nepovedly. I přes textové úpravy můžeme Janu Šmardovi poděkovat za vytvoření sbírky *Fragmenty a jiné verše z pozůstalosti*, která nám ukazuje proměnu básnickovy poetiky a díky níž se setkáváme s novými

¹⁸⁹ KRATOCHVÍL, Jiří. Šílená byla doba, ne Blatný. *Lidové noviny*. 2014, roč. 27, č. 23, s. 6.

básněmi od Blatného. Další sbírka, která vyšla docela nedávno, v roce 2017, nese název *Jde pražské dítě domů z bia*. Editorem je Martin Reiner. Sbíрка měla dost ohlasů. Jelikož se jedná o básně z osmdesátých let, básně navazují na sbírku *Pomocná škola Bixley*. Nenechme se ale zmýlit, i zde se nachází nová poloha Blatného. Řada kritik oceňuje záměr editora, který z takového množství veršů vybral přes 400 básní. Reiner vybíral básně podle Blatného alter ega Josefa Kunstadta. Josef Kunstadt opravdu žil, byl to spoluzakladatel *Surrealistické skupiny*. Jediná kritika má svou teorii, že se básnické alter ego mohlo jevit jako druhá tvář Blatného. Básníkovy pozdější básně popisují také jeho každodenní činnosti, novinové zprávy, četbu, jména a místa. Kritiky ale uvádějí i novou polohu Blatného, a tím je humor a ironie. Blatný popisuje své šťastné i smutné zážitky, ale nejsou již psány melancholicky, jsou to verše živé a hravé. Blatného pozdější poetika se razantně změnila a můžeme věřit, že Blatný svou poetiku opravdu našel a také mu svědčí. Ani zde by se kritika neobešla bez toho, aniž by se podívala na práci editora. Martin Reiner uspořádal skvělou básnickou sbírku, která má nápaditou ideu s Josefem Kunstadtem, má obdiv kritiků, že z tolika textů dokázal „pár“ vybrat. Jediné, co řada kritiků Reinerovi vyčítá, jsou nadměrné zásahy do úprav textů. Všechny úpravy jsou v ediční poznámce vzpomínány namátkově a nejasně. Tohle měl editor přenechat někomu z profesionálů. Někdy ale editor některé verše nevysvětlil záměrně. Na to přichází ve své kritice Jiří Trávníček, kdy editor chtěl, aby si na to čtenář přišel sám. Sbíрка nám neodhaluje pouze nové básně od Blatného, ale je to zároveň i hra na dešifraci. Obzvlášť Martinu Reinerovi patří velké díky za tuhle znamenitou básnickou sbírku, která nám umožnila vidět Blatného zase jinak.

Literární kritika ve čtyřicátých letech a po roce 1989 se od sebe zásadně tolik neliší. Řada kritik ve čtyřicátých letech se zabývala pouze proměnou básníkovy poetiky. Výjimečně nacházíme kritiku, která by se soustředila na jeden literární aspekt. Největší změnou v kritice po roce 1989 bylo představení samotného Ivana Blatného a jeho sbírky. Kritika ve čtyřicátých letech měla velmi krátký úvod a rovnou začala interpretaci daného díla, zatímco kritika po roce 1989 nejdříve čtenáře seznámila s autorem a jeho dobou, popsala danou sbírku a následně potom začala interpretace díla. Po roce 1989 kritika obohacovala text fotkami samotného Ivana Blatného. Kritika ve čtyřicátých letech vidí začínajícího básníka, který zdědil po svém otci talent a být básníkem je mu souzené. Nacházíme kritiky, které v Blatného schopnost být úspěšným básníkem moc nevěří. Kritiky po roce 1989 považují Blatného za jednoho z nejtalentovanějších básníků dvacátého století.

POUŽITÁ LITERATURA

Prameny – literárněhistorické práce

BALAJKA, Bohuš, Emil CHAROUS a Ladislav SOLDÁN. *Přehledné dějiny literatury II. Dějiny české literatury od konce 19. století do r. 1945 s přehledem vývojových tendencí světové literatury*. Praha: Fortuna, 1997. ISBN 80-7168-501-1.

BLAŽKE, Jaroslav. *Kouzelné zrcadlo literatury. Od železné opony k postmoderně*. Praha: Velryba, 2005. ISBN 80-85860-16-3.

BURIAN, Václav. *Česká a slovenská literatura v exilu a samizdatu: (informatorium pro učitele, studenty i laiky)*. Olomouc: Hanácké noviny, 1991.

BURIÁNEK, František. *Česká literatura 20. století*. Praha: SPN, 1960.

GALÍK, Josef. *Česká literatura po roce 1945: [1945-1969]: určeno pro posluchače FF UP*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1991.

HANUŠKA, Petr a NOVOTNÝ, Vladimír. *Česká literatura ve zkratce, 4, Období od poloviny 40. let 20. století do současnosti*. Praha: Brána, 2001. ISBN 80-242-0587-4.

JANÁČKOVÁ, Blanka. *Přehled vývoje literatury pro děti a mládež*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1999. ISBN 80-7044-234-4.

JANOŠEK, Pavel et al. *Přehledné dějiny české literatury 1945–1989*. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2057-4.

LEHÁR, Jan et al. *Česká literatura od počátku k dnešku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-963-8.

MACHALA, Lubomír, Josef GALÍK, Erik GILK et.al. *Panorama české literatury*. Praha: Knižní klub, 2015. ISBN 978-80-242-4818-9.

MOLDANOVÁ, Dobrava. *Česká literatura 1890-1948*, Ústí nad Labem: Univerzita J.E.Purkyně, 2009. ISBN 978-80-7414-133-1.

RIPELLINO, Angelo Maria. *Dějiny současné české poezie*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2019. ISBN 978-80-7308-890-3.

SCHREIBROVÁ, Jarmila. Tváře básníka Ivana Blatného, *Tvar*. 2015, roč. 26, č. 1, s. 18. ISSN 0862-657X.

SVOZIL, Bohumil. *Česká literatura ve zkratce: období od 9. století po konec 20. století*. Praha: Brána, 2013. ISBN 978-80-7243-650-7.

Prameny – kritiky a recenze

BROUSEK, Antonín: Mé jméno je Ivan Blatný. *Literární noviny*, 1990, č. 21, s. 4. ISSN 1210-0021.

ČAPEK, Jan Blahoslav. [Ivan Blatný, Hledání přítomného času...]. *Naše doba revue pro vědu, umění a život sociální*. 1947, roč.54, č.3, s. 136–137. ISSN 1212-0278.

ČERVINKA, Jaroslav. Nová sbírka Ivana Blatného. *Svobodné slovo list Československé strany socialistické*. 1948, roč. 4, č. 13, s. 4. ISSN 0231-732X.

DVOŘÁK, Miloš. Nová sonáta horizontálního života aneb inflace v poesii. *Akord*. 1945, roč. 12, s. 309–311. ISSN 0862-6715.

GABRIEL, Jan. Když se už básník nemůže bránit. *Tvar*. 2017, roč. 28, č. 2, s. 19. ISSN 0862-657X.

GÖTZ, František. Odvaha k lyrickému experimentu. *Národní osvobození*. 1945, roč. 16, č. 191, s. 4. ISSN 1804-9168.

GROSSMAN, Jan. Virtuositá nové lyriky. *Listy: čtvrtletník pro umění a filosofii*. 1948, roč. 2, č. 19, s. 111–115. ISSN 2336-8535.

HOŘEC, Jaromír. Dvě mladí knihy: Vokolek, Blatný. *Mladá fronta*. 1946, roč. 2, č. 31, s. 3. ISSN 0323-1941.

HRDLIČKA, Josef. Básník na svobodě. *Souvislosti*. 2013, roč. 24, č. 2, s. 110–113. ISSN 0862-6928.

JUNGMANN, Milan. Knihovnička Literárních novin Zvon. *Literární noviny*. 29. 10. 1997, roč. 8, č. 43, s. 16. ISSN 1210-0021.

KAUTMAN, František. Totální exil Ivana Blatného. *Listy (Řím)*. 1984, roč. 14, (únor), s. 71–78. ISSN 1210-1222.

KOPÁČ, Radim. Reinerův Blatný je jeden z možných básníků. *Mladá fronta Dnes*. 25.9. 2017, roč. 28, č. 25, s. 12. ISSN 1210-1168.

KOVÁŘÍK, Miroslav. Dvakrát Blatný. *Tvar*. 2004, roč. 15, č. 19, s. 20. ISSN 0862-657X.

KRÁL, Petr. Certifikát pro Ivana Blatného. *Souvislosti*. 2013, roč. 24, č. 2, s. 99–109. ISSN 0862-6928

KRATOCHVÍL, Jiří. Šílená byla doba, ne Blatný. *Lidové noviny*. 2014, roč. 27, č. 23, s. 6. ISSN 0862-5921.

KREJČÍ, Jiří. Fragmenty a jiné verše Ivana Blatného. *Host*. 2003, roč. 19, č. 9, s. 10–11. ISSN 1211-9938.

KUNDERA, Ludvík. K technice nové poesie. *Doba: měsíčník pro literaturu a život*. 1945/47, roč. 1, č. 6, s. 185–188. ISSN 2336-310X.

KUNDERA, Ludvík. Poklidný Ivan Blatný. *Rovnost*. 1948, roč. 64, č. 19, s. 3. ISSN 0862-7967

- LISTOPAD, František. Nová poesie Ivana Blatného. *My 46 týdeník Svazu české mládeže*. 1946, č. 2 (12. 1.), s. 4. ISSN 2336-8551.
- LNĚNIČKA, Jiří. Ochutnat z pláství slov. *Sedmá generace*. 2004, roč. 13, č. 2, s. 23. ISSN 1212-0499.
- MACHOŇ, Jan. Ivan Blatný Hledání přítomného času. *List Sdružení moravských spisovatelů*. 1948, roč. 2 (leden), s. 100–101. ISSN 2336-8527.
- MACHOŇ, Jan. Každý okamžik je hoden básně. *Blok časopis pro umění*. 1948, roč. 2, č. 4, s. 51. ISSN 1802-4939.
- MACHOŇ, Jan. Případ Ivana Blatného. *Svobodné noviny: list Sdružení kulturních organizací*. 1946, roč. 2, č. 86, s. 4. ISSN 1802-6273.
- MELICHAR, Dominik. Básnická sopka znovu chrlí. *Lógr*. 2018, roč. 8, č. 27, s. 41–45. ISSN 1804-6835
- MORÁK, Jaroslav. Hledání přítomného času. *Mladá fronta*. 1947, roč. 3, č. 290, s. 3. ISSN 0323-1941.
- PETRUŽELKA, Antonín. “Čtenářská edice“ básní z pozůstalosti Ivana Blatného. *Souvislosti*. 2003, roč. 14, č. 4, s. 322–326. ISSN 0862-6928.
- PÍŠA, Antonín Matěj. [Ivan Blatný Hledání přítomného času]. *Kytice měsíčník pro literaturu a umění*. 1947, roč. 2, č. 1112, s. 565–566. ISSN 1803-0858.
- PÍŠA, Antonín Matěj. Skutečnosti k životu. *Práce: český deník v českých rukou*. 1946, roč. 2, č. 37, s. 3. ISSN 0231-6374.
- RICHTEROVÁ, Sylva. Ivan Blatný, Pomocná škola Bixley. *Akord*. 1991, roč. 16, č. 10, s. 52–55. ISSN 0862-6715.
- SEDLOŇ, Michal. Mladá lyrika na nových cestách. *Rudé právo*. 1946, roč. 26, č. 5 (6. 1.), s. 4. ISSN 0032-6569.
- SECHOVCOVÁ, Monika. Básně jako pišingrové dorty. *A2*. 2018, roč. 14, č. 28, s. 4. ISSN 1803-6635
- SLAVÍK, Ivan. Ivan Blatný Tento večer. *Lidová demokracie*. 1946, roč. 2, č. 144, s. 4. ISSN 0323-1143.
- SLAVÍK, Ivan. Nejmladší česká poesie. *Vyšehrad list pro křesťanskou kulturu*. 1947, roč. 2, č. 14–15, s. 211–216. ISSN 2336-7172
- SLOMEK, Jaromír. Ohňostroj Ivana Blatného. *Týden*. 2017, roč. 24, č. 42, s. 82–83. ISSN 1210-9940.

ŠTERN, Jan. Všední život v poesii Na okraj „Pulsů“ Oldřicha Mikuláška a „Hledání přítomného času“ Ivana Blatného. *Tvorba list pro kritiku a umění*. 1947, roč. 16, č. 52, s. 1024–1025. ISSN 0139-5513.

ŠVYHNOS, Pavel. Místo pro básníka. *Index rozpravy o soudobé kultuře a životním slohu*. 1968, č. 9, s. 65.

TRÁVNÍČEK, Jiří. Nyní však Kunststadt chuť svou ztrácí. *Host*. 2017, roč. 33, č. 16, s. 60–61. ISSN 1211-9938.

VITVAR, Jan H. Boj v šaškovské čepici vtahující koláž nabízí doposud nepublikované verše Ivana Blatného. *Respekt*. 2017, roč. 28, č. 4, s. 56. ISSN 0862-6545.

ZATLOUKAL, Jaroslav. Z nové lyriky. *Kolo literární zpravodaj Družstva Moravského Kola spisovatelů*. 1940, roč. 10, č. 4, s. 107–111. ISSN 2336-8497.

Prameny – beletrie, vzpomínky atp.

BLATNÝ, Ivan a BROUSEK, Antonín, ed. *Stará bydliště*. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1979. ISBN 0-88781-082-9.

BLATNÝ, Ivan. *Domovy*. Praha: Odeon, 2007. ISBN 978-80-207-1242-4.

BLATNÝ, Ivan a HRON, Zdeněk ed. *Brněnské elegie*. Praha: BB art, 2003. ISBN 80-7341-005-2.

BLATNÝ, Ivan a Jan ŠMARDA. *Fragmenty a jiné verše z pozůstalosti*. Brno: Host, 2003. ISBN 80-7294-091-0.

BLATNÝ, Ivan. *Pomocná škola Bixley*. Kanada: Sixty-Eight Publishers. 1987. ISBN 0-88781-178-7.

JERÁBEK, Čestmír. *V paměti a v srdci: životní vzpomínky*. Brno: Krajské nakladatelství, 1961.

REINER, Martin. *Básník: román o Ivanu Blatném*. Praha: Torst, 2014. ISBN 978-80-7215-472-2.

Literatura

ČERNÝ, Václav. *Co je kritika, co není a k čemu je na světě*. Brno: Blok, 1968.

ELIOT, T. S. *O básnictví a básnících*. Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-0286-5.

HAMAN, Aleš. *Nástin dějin české literární kritiky*. Jinočany: H&H, 2000. ISBN 80-86022-63-3.

KOŽMÍN, Zdeněk. *Skácel*. Brno: Jota, 2006. ISBN 80-7217-401-0.

KUNDERA, Ludvík, ed. a Alena MIZEROVÁ ed. *Duše Brna 2.*, Brno: Vutium ve spolupráci s Brněnským centrem evropských studií, 2006. ISBN 80-214-2917-8.

NOVÁK, Arne. *Kritika literární: metody a směry, zásady a prakse*. Praha: F. Topič, 1925.

SVOBODA, Jiří. *Literární kritika*. Ostrava: Pedagogická fakulta, 1987?.

ŠALDA, František Xaver. *Boje o zítřek: meditace a rapsodie*, Praha: Melantrich, 1948.

ŠMARDA, Jan. *Ivan Blatný v mých vzpomínkách*. Praha: Galén, 2013. ISBN 978-80-7262-969-5.

Internetové zdroje

BLAHYNKA, Milan. Ivan Blatný Reinerův = svůj. *Literarni.cz* [online]. 5.1.2018 [cit.2020-07-29] ISSN 1803-0998 Dostupné z: https://www.literarni.cz/rubriky/recenze/poezie/ivan-blatny-reineruv-svuj_11356.html#.XyJixigzZPb

HRUŠKA, Petr. Oldřich Mikulášek. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. ÚČL AV ČR, 2006–2008, 6. 11. 2006 [cit.2020-04-09]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1076&hl=mikul%C3%A1%C5%A1ek>

SOUKUPOVÁ, Hana. Martin Reiner napsal strhující příběh tragického básníka Ivana Blatného. In: *Český rozhlas* [online] 30.června 2014 [cit.2020-7-5]. Dostupné z: <https://budejovice.rozhlas.cz/martin-reiner-napsal-strhujici-pribeh-tragickeho-basnika-ivana-blatneho-7054756>.

Ivan Blatný: Tento večer. Vydalo Stýblovo nakladatelství.

Nová poesie Ivana Blatného

„V nejtěžších okamžicích verš mne opouští.“

Z této knihy.

Ivan Blatný je mladý a básník. Oboje bezesporné. Spornější už je spojit tyto dva pojmy dohromady. Před touto knížkou napsal a vydal dvě sbírky: Paní jitřenku a Melancholické procházky (obě Melantrich). Těmito dvěma sbírkami se dostal do prazvláštní situace. Formálně vyspělý, zjemnělý zpěv, jehož vzácné konkrétní vidění a slyšení clonila jakási mázdra chandry. Vidění a slyšení — a více slyšení! Na generace daleko jsme neměli tak přesně slyšícího, auditivního — říká se, básníka, jakým je Ivan Blatný. Kroky (odcházející ovšem; hle, chandra!), vítr, déšť, hudba. Déšť ovšem méně mokrá, ale více slyšitelný. To je typické, to je jeho nebytí ve věcech; jeho dojmovost. Impresionismus. Tuším, že Václav Černý postihl u Blatného první interiér a M. Sedláček pak na to napsal veselý epigram. Ale ať už jakkoli: Ivan Blatný skutečně nebyl básník žvíř, věci v pohybu, přímé a prosté hmoty světa. Zároveň hledal po šelestu, po jasných barvách, po padající vůni. A nyní k té prazvláštní básnické situaci, kdy válka se už stala více než historickou epizodou, ale samým středem myšlení, kdy skutečnost války, života, kultury a lidí nebylo možno chlapěcky přehlédnout, kdy mu K. Bednář věnoval ostře řezanou, rozumím-li dobře, vypočítavou, válečnou báseň (v Hledinách tůni), kdy Blatný si prostě uvědomil, že je konec jedné části jeho vidění, slyšení a citění. Ze básnická kapitola číslo jedna končí.

V té době rozporů, živného hledání, přátelských i básnických opor, počíná psát knihu „Tento večer“. Tedy samozřejmě kniha hledání, uvědomování a také částečných nacházení; ale jistě ne kniha zcela nová, organická. „Tento večer“ se rozpadá zcela nápadně ve tři části. Část první bych nerad nazval přímo surrealistickou, i když část této metody v sobě obsahuje. Jsou to však básně méně popisné než jejich předválečné vzory, na druhé straně nejsou sugestivní a verš je značně rozbit monology a quasi-monology (Joyceův vliv?): „Kdo zemřel? Kremace. Dědečka, švagra, strýce. — Bůh všemohoucí. Smrká. Povolal“ nebo „S jazykem lízajícím Karle vápno počkej níkl cín“ (lidovými úslovími, angotem) „Hodinky na ruku. Sedmset pade...“ V tomto oddíle je zcela jasný útok epiky, reality, nejkonkrétnějších, i když bezideových událostí na mladou poezii. Ze Blatný nedovedl útok zbasňat, je věc jiná. Důležité pro celou mladou poezii je právě příčina boje.

Druhou část knihy pro jasnější informaci můžeme nazvat černošskodekadentní. Ale tato napojená poesie opět nemá sílu původnosti, prostotu, samozřejmost oněch černošských básní z pěti — šesti věcí, jak sám Blatný říká. I když básně dosahují někdy zcela zvláštního, měšťansky úpadkovitého ovzduší, nikde nepřesahují rámec básně z druhé ruky.

Třetím oddílem pak nejvíce prostupuje Ivan Blatný, jak jej známe z prvních knížek: je zkušenější, ostřejších veršových rysů, méně zamlženější — a uvolněnější. Je to impresionismus zcela nových rozloh a výbojů, impresionismus prostorový; verše lahodné, měkké, některé mají sílu a půvab v české poezii velmi vzácný. „Jak je to dobré, zas ty staré věci. Jablka, švestky, slívy na míse...“ A to je motto návratu. Návratu z výbojů a s novými zkušenostmi.

Ivan Blatný doposud neodpověděl básnický na to, co zapříčinilo nakonec přece radikální změnu jeho poetiky. Nestal se básníkem mladého myšlení. Stal se zatím jen zkušenějším, rafinovanějším. Bude zápasit dále?

Listopad

Ukázka literární kritiky: LISTOPAD, František. Nová poesie Ivana Blatného. *My 46 týdeník Svazu české mládeže*. 1946, č. 2 (12. 1.), s. 4.

Boj v šaškovské čepici

Vtahující koláž nabízí doposud nepublikované verše Ivana Blatného

JAN H. VITVAR

Ivan Blatný (1919–1990) si ty básně psal sám pro sebe. Tvořil je posledních osm let života, kdy se završoval osud umělce vyhnaného do anglického exilu a na desítky let zavřeného za zdmi blázince pro chorobný strach z únosu zpět do Československa. V exilu mu sice vyšly dvě sbírky, kterými ho nakladatelství manželů Škvoreckých vrátilo do kulturního povědomí a v mnohých očích postavilo na roveň o generaci staršího Jaroslava Seiferta. Nicméně leitmotiv jednoho z největších literárních počinů letošního roku je jasný: Blatný se absolutně nestaral o očekávání čtenářů a zapisoval si, cokoli ho napadlo. Perly i naprosté banality.

Blatného fascinující příběh plný žalu prokládaný výtržky geniálního veršotepectví před třemi lety vešel v širší známost díky biografickému románu Martina Reinera *Básník*. Tým autor stojí za aktuálním výběrem doposud nepublikovaných pozdních básní *Jde pražské dítě domů z bia...* I ty, kdo Blatného dílo znají, překvapí neobvyklá míra hravosti textů – jako by je snad ani nepsal člověk sužovaný pro dekády trvajících depresiemi.

Nikoli v nedbalkách

Fascinující a labrylní příběh, který v literární příběh, kterému jsem propadal a kterému jsem obětoval stovky dlouhých nočních hodin,“ popisuje Reiner v předmluvě práci, kterou si naložil. Po Blatném se v pozůstalosti dochovalo 280 tisíc veršů, ručně psaných v kontinuálním textu od konce sedmdesátých let až do smrti. Nikdo neměl odvahu zkusit z opakujících se postřehů plných hlušiny vydolovat zlatou žílu. Než se k nim dostal Reiner. Když je nechal přepsat do Wordu, při nejmenším řádkování to vyšlo na 5500 stran. To byla nálož, již bylo třeba redukovat.

Člen Skupiny 42 Blatný byl znám nejprve jako autor lyricky melancholických veršů, které mu vyšly ještě v protektorátu, respektive těsně poválečném Československu. Až zmíněné dvě sbírky z torontského nakladatelství ho představily jako mnohem radikálnějšího básníka, který kombinoval češtinu s angličtinou v často ironických verších, „kde všechno je stejně vysoko nebo stejně nízko“, jak je charakterizoval jeho kolega Zbyněk Hejda. Před Reinerem se nicméně při sestavování aktuální knihy otevřel v rukopisech svět ještě mnohem nespoutanější, řekněme kousavější, který vzhledem k Blatného nutkání psát doslova až do posledního dechu zdánlivě neměl začátek ani konec.

Editor se proto rozhodl k nezvyklému kroku. S tokem textu pracoval metodou koláže a složil z něj v subjektivním výběru básně, jež v této podobě jejich autor nikdy neviděl. Pomůckou pro škrtní se stalo jméno Josef Kunststadt, které Blatný používal jako básnické alter ego. Jakmile bylo zřejmé, že k němu verše odkazují, Reiner je vyjmul, čímž mu jich zůstalo kolem 60 tisíc. A když se pak v následujících měsících dostal probírkou k 680 textům, dostala už kniha jasný obrys: „Následující práci už hnalo vpřed radostné vědomí, že dokážu čtenářům přivést svého milo-

vaného básníka nikoli v nedbalkách, ale v perfektně padnoucím oděvu, neodolatelně vylepšeném šaškovskou čepicí.“

Poslední charakteristiku je nutné zdůraznit. Kniha neobsahuje ukázkou původního podkladu, takže není zřejmé, jak často si „totální básník“ – jak editor Blatného nazývá – své rolničky nasazoval, případně jak chmurným šatem je zakrýval na místech, která ve výběru nejsou. Možná je proto tento Ivan Blatný víc Reinero-vým Blatným než svým vlastním, ale je to naprosto skvělý Blatný.

Kastaněty Martiny Navrátilové

„Chtěl bych být zcela zdrav, ať mám už ztopoření, / Anglesea, ostrove, ztesaný do čtverce / uprostřed věčnosti, kde letopočtu není, / chci být ozdoben, cen nových výherce.“ Ano, Blatného neprosledovaly jen existenciální úzkosti, ale i problémy související s medikamentózní léčbou. A jak to se stářím bývá, před obtížemi utíkal do krajín vzpomínek, kdy byl ve své vlasti zakotveným a uznávaným básníkem. Nejvíce vzpomíná na Seiferta a Vítězslava Nezvala, kterým věnuje krasosmutné ódy a přiznání, že nedosáhne jejich velikosti. Ale i na věci přízemnější.

Na sírky bengálsky koupené u Papirla, na Emila Háchu, rodné Brno s Kraví horou plnou létajících draků, procházky s Ludvíkem Kunderou lesoparkem v Žabovřeskách, Edvarda Beneše, obránce fotbalové Sparty Josefa Čtyřokého, milostné avantýry i na první hlohy v Seminářské zahradě. Nudu blázince zaháněl hrou se slovy. „Kubišta maluje své krychle / ty spisovatel píšeš büchle.“ „Flowers, like Liza Doolittle / who lives with me in Hospital / (to jsem to pěkně zachytl).“ Přestože verše rád prokládal anglickými větami, byl si vědom, že mistrem cizí řeči se nestane: „I know my poems should be deeper / but I have a faulty zipper, / takové věci potrápí...“

Svět, který popisoval, většinou končí rokem 1954, kdy v Anglii po marných pokusech uplatnit se ve Svobodné Evropě překročil práh blázince. Kusé zmínky o pozdějších událostech vycházely z Blatného sledování ústavní televize. Z ní také čerpal verše o dvou prvních dámách tehdejší doby, britské premiérce Margaret Thatcher a české tenisové reprezentantce, která zrovna emigrovala do Spojených států: „Navrátilová v druhém setu / uchopí prsty kastanětu.“

Martin Reiner z veršů složil několik okruhů, oddělených v knize (rovněž dosud veřejně neznámými) kolážemi Jiřího Koláře. Nevyšlo tu mnoho výborů, které by důmyslnou strukturou vybízely k tak strhujícímu čtení básní. Stránky jsou totiž svědectvím urputného zápasu ani ne tak o výsostnou poezii, ale o smysl života, který Blatný nachází právě v jejím psaní, neboť ničeho jiného ani není schopen. Jeho duch tu zvítězil nejen nad hmotou, ale i nad vlastním tělem. Jak to sám vystihl: „Zeptáte-li se, řeknu pádně, / že jsem se octl zcela na dně; / chovám se tam však světovládně.“ ●



Ukázka z literární kritiky: VITVAR, Jan H. Boj v šaškovské čepici vtahující koláž nabízí doposud nepublikované verše Ivana Blatného. *Respekt*. 2017, roč. 28, č. 4, s. 56.

SUMMARY

The Bachelor's thesis focuses on the analysis of works by Ivan Blatný in literary historical approaches and the critical reception of the poet's poetry in the 1940's and after 1989. The thesis is divided into four parts. The first part specifies literary personalities in Brno in the twentieth century. Next, it presents the poet's life and his work.

The second part demonstrates how literary history was changing during the second half of the twentieth century. Art and culture during the Nazi and communist regimes were strictly restricted and were forced to follow given rules of the regimes. As Blatný emigrated in 1948, we also presented the exile literature. Next we examined literary historical publications and we found out that literary historians mostly connect Blatný with Group 42 (Skupina 42) and with exile work.

In the third part we specified the concept of literary criticism and then we focused on the developments of literary criticism in Czechoslovakia in the second half of the twentieth century. We also introduced literary critics in exile. We named the main representatives and literary magazines.

The fourth main part deals with critical reception in the 1940's and after 1989. The chapter is divided into individual poems that appear in chronological order. Lots of reviews deal with the change of Blatný's poetry. Occasionally there are reviews that examine individual literary aspects. The poet's early poetry had the impressionistic touch and during the active years of Group 42 it dealt with reality of the ordinary day and showed us the cruel reality under the Protectorate of Bohemia and Moravia. The poet's poetry only changed in his exile work. The poet writes texts in foreign languages and his poetic aspect disappears. Blatný is confident about his work in the 1980's and it also suits him best. Blatný was not stupid, he had only found a new method that everybody considered a mental disorder. Ivan Blatný was one of the most talented poems of the twentieth century.